

ΑΛΒΑΝΙΚΟΝ ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ

GUSTAVE-ADOLPHE BECQUER

“Όσοι διάβασαν τις «Ισπανικὲς Παράδοσεις» ἐγνωρίστηκαν ἀρκετὰ μὲ τὸ χαριτωμένο πνεῦμα τοῦ Γ. Α. Βεκέρ καὶ τὴν προσπάθειά του νὰ ἐνώσῃ τὴν ἔμπνευση μὲ τὴν κρίση (καθὼς ὁ ἴδιος εἶπε αὐτὴ τὴν ἰδέα σὲ ὠραίους στίχους ποῦ τελειώνουν ἔτσι : «C'est de l'union de ces qualités si rares que naît le génie») καὶ μὲ τὰ εὐγενικὰ καὶ ἀγνά του αἰσθήματα, ποῦ ἐκφράζει ἀνεπιτήδευτα, καὶ μὲ τὴ μεγάλη του τέχνη ποῦ σιγά-σιγά σὲ σέρνει ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτὸν καὶ σὲ γνωρίζει μὲ τὸν κόσμον τῶν πνεμάτων, πρέπει τώρα νὰ μάθουν ὅτι τὰ ἔργα του τὰ ἐφαντάσθη σὲ στιγμὲς συφορᾶς, ὅταν οἱ κόποι τῆς ζωῆς καὶ ἡ δυστυχία τὸν ἐξαντλοῦσαν· τὰ ἔγραφε ὅταν εὕρισκε λίγην ἀνάπαυση.

Ὁ Γουσταῦος Ἀδόλφος Βεκέρ ἦταν Ἰσπανὸς καὶ γεννήθηκε στὴ Σεβίλλη τὸ 1836 (17 Γεναριοῦ) καὶ πέθανε στὴ Μαδρίτη τὸ 1870 (22 τοῦ Δεκεμβρίου). Δεκαεννιῶ χρονῶν ἔμεινε ὄρφανὸς καὶ ἦλθε στὴ Μαδρίτη γιὰ νὰ ζήσει. Γράμματα πολλὰ δὲν ἤξερε γιατί πολὺ γρήγορα—ἐννιῶ χρονῶν—ἔφυγε ἀπὸ τὸ τὸ σχολεῖο. Χωρὶς λοιπὸν σπουδὲς καὶ δασκάλους, πολὺ νέος ἐξωγράφισε τὰ πρῶτα του σχέδια καὶ τοὺς πρῶτους του στίχους, οἱ ὁποῖοι ἐθαυμάστηκαν ἀπὸ τὶς Ἀνδαλουσιανές. Ἐπειτα—καθὼς εἴπαμε—ἔφυγε στὴ Μαδρίτη χωρὶς νὰ ἔχη πολλὰ ἐφόδια γιὰ τὴ πάλη τῆς ζωῆς. Ἐκεῖ πέρασε πολλὰ. Ἐπέσε ἀρρωστος βρειὰ καὶ μὴ ἔχοντας ν' ἀγοράσῃ τὰ γιατρικά, ἐπερίμενε νὰ ἔλθῃ ὁ θάνατος νὰ τὸν σηκώσῃ. Ἐπέρασαν μέρες. Ὁ ἀδελφικός του ὅμως φίλος, ὁ Ραμὸν Ροδρίγος Καρρέα (1), μιὰ μέρα κυττώντας τὰ χαρτιά τοῦ Βεκέρ, εὗρηκε ἕνα χειρόγραφο. Ὁ τίτλος του ἦταν : «Ὁ πολεμιστὴς μὲ τὰ κόκκινα χέρια». Τὸ διάβασε Ἦταν μιὰ Ἰνδικὴ διήγησις πολὺ ὠραία. Χαρούμενος τὸ βάζει στὴ τσέπη του καὶ—χωρὶς νὰ πῆ τίποτε στὸ Γουσταῦο—τρέχει στὰ «Χρονικά», τὰ ὁποῖα τὴν ἄλλην ἡ ἔρα τὸ δημοσίευσαν γιὰ ἕνα μικρὸ ποσόν. Ἡ χαρὰ ἐκείνῃ τῆς πρώτης ἐπιτυχίας τοῦ Βεκέρ—γιατί τοῦ ἔγραψαν πολλὰ—τὸν ἔκαμε καλὰ. Αὐτὸ ἦταν τὸ πρῶτο ἐπεισόδι τῆς ζωῆς του, ποῦ τὸν ἔκαμε νὰ αἰστανθῇ τὸ θάνατο καὶ τὴ γλύκα τῆς ζωῆς. Οἱ ἐνδιαφερόμενοι γιὰ τὸν νέο συγγραφέα τοῦ βρῆκαν μιὰ θέση,

(1) Αὐτὸς ἔγραψε καὶ βιογραφία τοῦ Βεκέρ.

ἀλλὰ γλήγορα τὸν ἔδωξαν ἀπὸ κεῖ, γιατί ὁ προϊστάμενός του τὸν τσάκωσε μὴ μέρξ νὰ ζωγραφίξῃ μιὰ σκηνὴν ἀπὸ τὸν Ἀμλέτον. Κατόπιν ὑπόφερε ὄχι ὀλίγα ὅσο ποῦ ὁ «Σύγχρονος» τὸν πῆρε συντάχτη. Ἐκεῖ τὸ 1864 ἐδημοσίεψε τὰ γράμματα «Ἀπὸ τὰ κελλὶ μου» (Desde mi celda) Τὰ γράμματα αὐτὰ ἐκίνησαν τὴν περιέργειαν εἰς τοὺς στενοὺς φιλολογικοὺς κύκλους τῆς Ἰσπανίας καὶ ὁ ὑπουργὸς Λουδ. Μπραβὸ τὸν διώρισε εἰς τὸ τμήμα τῶν μυθιστορημάτων. Ἔτσι ὁ Βεκέρ ἐνόμισε ὅτι ἐξασφαλίστηκε. Ἐπαντρεύτηκε λοιπὸν καὶ ἀπόχτησε καὶ δύο παιδιὰ. Ὅταν ὅμως ὁ ὑπουργὸς ἔπεσε ἔμεινε στοὺς πέντε δρόμους. Εὐτυχῶς ὅμως ὁ ἀδελφός του τὸν ἐβόθησε λίγο, ὅσο ποῦ τὸ 1870 πέθανε καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγο τὸν ἀκολούθησε καὶ ὁ γλυκὸς Βεκέρ.

Ἡ ποιητὴς αὐτὸς στὴν Ἑλλάδα εἶνε ἐντελὸς ἄγνωστος. Ἐμεῖς πρῶτοι πέρυσι δημοσιεῖσαμε ἔργα του ἀπὸ τῆ μετάφραση τοῦ Α. Fouquier(1) καὶ τὸρα παρακάτω τὰ «Πάθη τοῦ Χριστοῦ».

Τὰ ἔργα τοῦ Βεκέρ ἀποτελοῦν δύο τόμους· ὁ πρῶτος περιέχει 18 διηγήματα. Στῆ «Δημιουργία» βρίσκει κανεὶς κριτικὰς ὄχι συνηθισμέναις καὶ εἰκόνας χαριτωμέναις (2). Ὁ δεύτερος ἀποτελεῖται ἀπὸ 8 καὶ μίαν σειράν ἀπὸ 76 ποιήματα.

Ἡ Βεκέρ εἶδε τὴ φύση μὲ τὸ μάτι τοῦ ζωγράφου καὶ γι αὐτὸ ἤξερε νὰ ἐκτελῇ μὲ ἐντέλεια, λεπτότητα καὶ ὁμορφίαν ἐκεῖνο ποῦ ὁ νοῦς του ἤθελε συλλάβῃ σὲ ἓνα ποίημα ἢ σὲ ἓνα διήγημα, καὶ νὰ κἀνῃ τοὺς ἥρωές του νὰ μιλοῦν, νὰ κινῶνται, σὰ νὰ τοὺς βλέπῃς. Ὅ,τι ἔγραψε δὲ σοῦ θυμίζει κάποιον ἄλλον· εἶνε δικό του. Αὐτὸ ὅμως ποῦ ἐκράτησε ἱερὸ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του δὲν τὸ σεβάστηκαν ἄλλοι καὶ χωρὶς ντροπὴν καμμία τὸν καταλήστεψαν. «Τὸ βουνὸ τῶν φαντασμάτων» καὶ τὸ «Φθινόπωρον» εἶδμε στῆ «Scena Illustrata» νὰ φιγουράρῃ μὲ τὸ ὄνομα κάποιου ἐπιτηδέου.

ΤΑ ΠΑΘΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

I

Σὲ ἓνα μικρὸ καὶ σκοτεινὸ δρομάκι τῆς αὐτοκρατορικῆς πόλης, σφηνομένο, σὰ νὰ τὸ πνίξουν τῆς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικῆς τῆς ψηλῆ ἀραβικῆ καμπαναριῶ καὶ οἱ μαῦροι τοῖχοι ἐνὸς ἀρχοντικοῦ σπιτιοῦ, ἦταν

(1) Ἡ μετάφραση εἶνε καλὴ. Ὁ μεταφραστὴς φαίνεται πῶς εἶνε ἀπὸ τοὺς θεοσεβεῖς. Ἐπρεπε στῆ συλλογὴ νὰ βάλῃ περισσότερα ποιήματα καὶ νὰ μὴ γράφῃ καμμία ὑποσημείωση. Ἀπὸ τῆ μετάφραση αὐτὴ λίγα μόνον ἀντίτυπα σώζονται.

(2) «L'amour est un chaos de lumières et ténèbres: la femme, un amalgame de parjures et de tendresses; l'homme, un abîme de grandeur et de petitesse. La vie enfin peut se comparer à une longue chaîne avec des anneaux de fer et d'or».

— ἐδῶ καὶ καιρὸ — ἓνα σπιτάκι, ἔτοιμο νὰ πέσῃ, ἀραχνιασμένο καὶ κακορίζικο σὰν τὸν ἀφέντη του, τὸν Ὁθραῖο Δανιὴλ Λεβῦ.

Ἡ Λεβῦς αὐτός, ὀθραῖος σωστὸς καὶ κάτι παραπάνω. Μ' ὄλα τὰ πλοῦτια του ἐδούλευε ἀδιάκοπα. Στῆ σκοτεινὴ εἴσοδος τοῦ σπιτιοῦ του κάθε μέρα, ἀπὸ τὸ πρωτὸ ὡς τὸ βράδυ, διώρθωνε ἢ ἔφτιανε ζῶστρος, ἀρματωσιὰς καὶ ἀπὸ κείνα ποῦ αὐτὴν τὴν ἐποχὴν εἶχαν μεγάλη πέραση. Μ' ὄλο τὸ μῖσος του ποῦ εἶχε στοὺς χριστιανοὺς, ἅμα ἀπαντοῦσε κανέναν ἀφέντη τρανὸν ἢ κανέναν παπᾶ ἔβγαζε τὴ λιγδωμένη σκούφια του, ποῦ ἐκρυβε τὴν κασιδιχὴ καὶ κίτρινη κόκα του καὶ χαιρετοῦσε καμμιὰ δεκαριά φορές, ὅταν πάλι ἐρχότανε στὸ μαγαζὶ του κανένας πελάτης του, στὸ παραμικρὸ χαιρετισμὸ του, ἔκανε τέτοιαις ὑπόκλισις ποῦ νόμιζες πῶς θὰ τσακίζοτανε στῆ μέση. Τὸ χαμογέλο πάλι αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἄλλο πρᾶμα! Μὲ ὄλα τὰ πειράγματα τῶν γειτόνων ποτὲ αὐτὸν τὸν ἀνθρωπο δὲν τὸν εἶδαν νὰ θυμώσῃ. Ἡ μάγκες τοῦ κάκου τοῦ πετοῦσαν πέτρες· τοῦ κάκου οἱ δούλοι καὶ οἱ στρατιῶτες τοῦ διπλανοῦ παλατιοῦ γιὰ νὰ τὸν κεντοῦν τοῦ ἔλεγαν χίλιες βρισιὰς· τοῦ κάκου ἢ γρηοῦλες τῆς γειτονιάς, ὅταν περνοῦσαν ἀπὸ τὴν πόρτα του, ἔκαναν τὸ σταυρόν τους. Ὁ Λεβῦ χαμογέλουσε!... Μ' ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὰ πυκνά του φρύδια τὰ μάτια του— ἐκεῖνα τὰ μικρὰ μίκρὰ— ἔρριχναν κάτι ματιὰς, σὰ νᾶλεγαν χίλιες φορές, δὲν τὸ ἀπέδειχνε ὅμως καὶ χτυπώντας τὸ σφυρὶ του στ' ἀμόνι, ἔκανε πῶς δὲν τὸ μέλει.

Ἀπάνωθε ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ μαγαζιοῦ του — ἄς τὸ ποῦμεν κέτσι— ἦταν ἓνα παρεθύρι ποῦ σοῦ θυμίζει, καθὼς ἦταν μικρὸ καὶ χρωματισμένο ὀλόγυρα, τὴν τέχνη τῶν παλῶν Μαύρων Τολεδάνων. Τριγύρω στὴν κολῶνα, ἢ ὅποια τὸ χωρίζε σὲ δύο, ἦταν τυλιγμένες περικοκλάδες καταπράσινες ἢ ὅποιαι ἀνεβαιναν ἀπ' ἔξω στὸ μαῦρον τοῖχο. Τὸ παρεθύρι αὐτὸ ἦταν τῆς κάμερας τῆς Σάρας, τῆς πολυαγαπημένης κόρης τοῦ Λεβῦ, ποῦ οἱ διαβάτες πολλὰς φορές ἀπὸ πίσω ἀπὸ τίς γρίλλιας ἔβλεπαν τὰ μάτια της τὰ μαῦρα, τὰ ὀλόμαυρα, τὰ γαϊτανωτὰ, τὰ ὠραία της φρύδια, τὰ χεῖλια της ἐκεῖνα τὰ κόκκινα, σὰ φράουλες καὶ τὸ προσωπάκι της τὸ ἄσπρο, ποῦ κάποια γλυκιά μελαγχολία, μιὰ σκέψη τὸ ἔκανε πιὸ ὁμορφο.

Οἱ πλοῦσιοι Ὁθραῖοι ζήτησαν καὶ ξαναζήτησαν τὴν ὁμορφὴν ὀθραιοπούλα αὐτὴ ὅμως δὲν ἤθελε ν' ἀκούσῃ τίποτα γιὰ παντρεῖς.

Μία μέρα ἐπὶ τέλους ἕνας ὄβραιος, νέος καὶ πλούσιος, αὐτὸς ποῦ πῆρε τίς περισσότερες προσβολές, ὑποψιάστηκε πῶς ἡ μελαγχολία της ἔκρυβε κάποιον μυστικὸν τῆς καρδιάς της καὶ πλησιάζοντας τὸν Δανιὴλ τοῦ λέει μυστικά:

— Ἐέρεις Δανιὴλ οἱ δικοὶ μας κάνουνε λόγο γιὰ τὴν κόρη σου. Ὁ γερωεβραῖος ἐσήκωσε λίγο τὰ μάτια του ἀπὸ τ' ἄμόνι. Ἔπαψε τοὺς ἀτέλειωτους χτύπους τοῦ σφυριοῦ του καὶ χωρὶς νὰ δείξη τὴν παραμικρὴ συγκίνηση τὸν ἐρώτησε :

— Καὶ σὰν τί νὰ λένε ;

— Λένε... λένε... τί νὰ ξέρω γώ; ... νὰ πολλά..... καὶ ὅτι ἀγαπάει ἡ πολυαγαπημένη σου ἕνα χριστιανό....

Ἐστάθηκε γιὰ νὰ δῆ τί ἐντύπωση θὰ τοῦ κάμη. Ὁ Λεβὺ ὁμως ἐσήκωσε πάλι τὰ μάτια του· τὸν κύτταξε καλὰ καὶ ξανάπιασε τὴ δουλειά του λέγοντάς του:

— Καὶ ποιὸς θὰ μὲ κάμη νὰ πιστέψω πῶς δὲν εἶνε κακογλωσσίης;

— Ἐκεῖνοι ποῦ τοὺς εἶδαν νὰ κουβεντιάζουν τόσες φορὲς σ' αὐτὸν τὸ δρόμο ἐδῶ, ὅσαν ἐσὺ ἦσουν στὰ συνέδρια τὰ ραββίνων μας, τοῦ ἀπάντησε τὸ ὄβραιόπουλο, ἀφοῦ ἔβλεπε τὸ γερω-Λεβὺ νὰ ὑποψιάζεται τόσο.

— Χί! χί! χί! Γελῶντας μὲ γέλοιο παράξενο διαβολικὸ ὁ Δανιὴλ ἀπάντησε: Ἔτσι λοιπὸν ἕνας παληοχριστιανὸς σκέφτεται νὰ μοῦ πάρη τὴν πολυαγαπημένη μου; ... καὶ νομίζεις πῶς θὰ τὸ πετύχη; χί! χί! χί! ἐξακολούθησε γελῶντας καὶ μιλῶντας στὸν ἑαυτὸ του ἔτσι σκυμμένος στ' ἄμόνι χί! χί! κακόμοιρε Δανιὴλ! Θὰ ποῦνε οἱ δικοὶ μας πῶς ξεκουτιάθηκα! Γιατί αὐτὸς ὁ γερω-παραλυμένος— θὰ σοῦ ποῦν—ἀφοῦ ἀγαπάει αὐτὴν τὴν κόρη ποῦ εἶνε ἔτσι ὁμορφὴ καὶ νέα δὲν μπορεῖ νὰ τὴν φυλάξῃ ἀπὸ τοὺς ἐχτροὺς μας; Χί! χί! χί! καὶ μὴ νομίζης ἐσὺ πῶς ὁ Δανιὴλ κοιμᾶται καὶ μὴ νομίζης πῶς ἂν ἡ κόρη μου ἔχει ἀγαπητικὸ.... ποῦ κι' αὐτὸ εἶνε δυνατὸ, καὶ πῶς ἂν αὐτὸς ὁ ἀγαπητικὸς εἶνε χριστιανὸς καὶ θέλει νὰ τὴν ἀπατήσῃ καὶ τὴν ἀπατάει—ποῦ κι' αὐτὸ μπορεῖ νὰ γίνῃ—καὶ πῶς ἂν σκέφτεται νὰ φύγῃ μ' αὐτὴν—πρᾶμα εὐκόλο—καὶ ἂν φύγουν αὔριο λόγου χάρι—πολὺ πολὺ πιθανὸ—νομίζεις πῶς ὁ Δανιὴλ θὰ σταυρώσῃ ἔτσι τὰ χέργια νὰ τοῦ πάρουν τὸ θησαυρὸ του, νομίζεις ὅτι δὲ θὰ ξέρῃ νὰ ἐκδικηθῇ;...

— Ἄ!... τὸν ἀντίσκοψε ὁ νέος ξέρεις λοιπὸν....

— Ἐέρω, εἶπεν ὁ Δανιὴλ χτυπῶντας τὸν στὸν ὦμο, ξέρω περισσότερα ἀπὸ σένα ποῦ δὲ ξέρεις τίποτα καὶ θὰ στὰ πῶ ὅταν ἔρθῃ ἡ ὥρα.... Πήγαινε τὸρα καὶ πὲς στοὺς ἀδελφοὺς μας νὰ μαζευτοῦν τὸ γληγορότερο. Τὴ νύχτα ἀπόψε στὴ μία πρὸς στὶς δύο θὰ ἔρθω νὰ τοὺς εὔρω. Γειά σου.

Ἔτσι μιλῶντας τὸν ἐξεπροβόηδισε στὸ δρόμο. Ἐμάζεψε τὰ ἐργαλεῖα του καὶ ἔκλεισε τὸ μαγαζί του καλὰ—καλὰ μὲ τοὺς μαντάλους.

Μὲ τὸ τρίξιμο ὁμως τῆς πόρτας, καθὼς ἔκλεινε, δὲν ἀκούστηκαν ἡ γρίλλιες ποῦ κατεβάστηκαν γλήγορα, σὰν ἡ ὄβραιοπούλα ἐκείνη τὴ στιγμὴ νὰ σηκώθηκε ἀπὸ τὸ παραθύρι.

II

Εἶνε βράδυ μεγάλης Παρασκευῆς. Οἱ Τολεδάνοι κοιμοῦνται ἢ κοντὰ στὴ γωνιά λένε τίς ὀβρείικες ἱστορίες—γιὰ παιδιὰ, γιὰ αἵματα γιὰ σκοτωμούς—ποῦ κατάντησαν σὰν παραμύθια. Στὴν πόλη μέσα σκοτάδι καὶ σιωπὴ, πρᾶμα πολὺ συνηθισμένο στὶς νύχτες ἐκείνου τοῦ καιροῦ. Οἱ νυχτοσκοποὶ μονάχα ἀκούγονται καὶ ὁ ἄνεμος ποῦ πέρνει μακρὰ τὴ φωνὴ τους. Ἐρημιά. Στὴν ὄχτη τὴν παντέρημη, κοντὰ στοὺς μύλους, δεμένη ἐχόρευε στὰ κύματα τοῦ Τάγη μιὰ μικρὴ βαρκοῦλα. Στὴ μέση ὁ ἀφέντης της ὀρθὸς ἀκλουθοῦσε τὸ ρυθμὸν τῆς βάρκας, ὄλο κυτῶντας στὴ ξηρά, στὴν ὁποῖαν κάποιον ἐξεχώριζε, μὲς στὸ σκοτάδι, νὰ περιμένῃ:

— Αὐτὴ εἶνε! . . . Ἐλύσσαξαν ἀπόψε ποῦ ὁ διάβολος νὰ τοὺς πάρῃ. . . Δὲν πᾶν ἀπὸ τὴ γέφυρα γιατί φοβοῦντε τοὺς στρατιῶτες. Τί μὲ μέλει ἐμένανε; ἡ τσέπη μου νᾶν καλὰ! Αὐτὴ, αὐτὴ εἶνε!

Ὅταν ἡ Σάρα ἐπὶ τέλους—αὐτὴν ποῦ περίμενε—ἦλθε καὶ μπῆκε στὴ βάρκα ἀμέσως ἔβαλε τὰ κουπιὰ, ἔλυσε τὸ σκοινὶ καὶ ἄρχισε μὲ δύναμη νὰ λάμνῃ γιὰ νὰ περάσῃ στὴν ἄλλην ὄχτη.

— Ἐπέρασαν πολλοὶ ἀπόψε; ρώτησε ἡ Σάρα, σὰν προτῆτερα νὰ τοῦ εἶχε πῆ κάτι.

— Ποῦ νὰ τοὺς μετρήσῃς! μυρμήγκια οἱ ἄτιμοι!

— Σὰν τί νὰ θέλουν αὐτὴν τὴν ὥρα;

— Δὲ ξέρω. . . μὰ θετικὰ κάποιον περιμένουν ἀπόψε. Δὲ ξέρω, μὰ δὲν εἶνε γιὰ καλό.

Ἡ ὄβραιοπούλα δὲ μίλησε πιά. Βέβαια ὁ πατέρας τῆς θάνοιωσε τὸν ἔρωτά τῆς καὶ ἐτοιμάζει ἐκδίκηση φοβερή Καημένη Σάρα! Πρέπει νὰ μάθης ποῦ πῆγαν. Τί κάνουν. Τί σκέφτονται. Ἄν λίγο ἀργήσης ἡμπορεῖ νὰ σοῦ κοστῆσει ἀκριβιά. Νοιώθω τὴν ἀγωνία σου, βλέπω τὸν ἴδρωτα στὸ μέτωπό σου. . . Καημένη Σάρα!

Ἡ βάρκα ἐγγίξε τὴν ὄχτη.

— Καλέ μου ἄνθρωπε, τοῦ εἶπε ἡ Σάρα τότε δίνοντάς του λίγα λεφτά, πές μου, αὐτὸν τὸν δρόμο πῆραν;

— Ναί, ναί αὐτὸν καὶ ὅταν ἔφταναν στὴν κορφὴν ἐκείνην ἔστριβαν δεξιά, ὁ διάβολος ὕστερα ξέρει ποῦ πήγαιναν.

Πῆρε τὸ δρόμο. Ἀνέβηκε, κατέβηκε τοὺς βράχους καὶ φτάνοντας στὴν κορφὴ τοῦ βουνοῦ ἀπὸ ἐκεῖ ψηλὰ τὸ λυγερὸ κορμὶ τῆς ὄβραιοπούλας ἐφάνηκε στὸ μαυρογάλαζον οὐρανό. . .

III

Ὁ Δανιὴλ μὲ τοὺς δικούς του εὐρίσκεται μέσα στὴν ἐρημοκλησιά, τὴ μισογκρεμισμένη, στὸ λαγκάδι πέρα. Δὲν γελαεῖ ὁμως τότε, δὲν εἶνε πιά τὸ ἀσθενικὸ καὶ ταπεινὸ γεροντάκι. Τὰ μικρά του μάτια τότε πέρνουν ζωὴ, ἀπὸ τὴν ἐκδίκηση. Τριγυρισμένος ἀπὸ ἕνα πληθὸς ἀχόρταγον ἀνθρώπων, ποῦ περιμένει μὲ ἀγωνία νὰ σβύση τὴ δίψα του πίνοντας χριστιανικὸν αἶμα, δίνει σὲ τούτους διαταγὴς σὲ κείνους λέγει νὰ κάμουν γλήγορα. Στέκεται ἀπάνω κι' ἀπάνω στὴν ἀδιάκοπη προετοιμασία ἀνυπόμονος. Δὲν βλέπει τὴν ὥρα νὰ βάλῃ τὸ σκοπὸν του σὲ πράξη, τὸ σκοπὸν ποῦ μέρες καὶ μέρες τὸν σχεδίαζε στὸ μαγαζί του—ποῦ ξέρουμε στὸ Τολέδον—ὅταν σκυμένος στὸ ἀμόνι δούλευε. . .

Τὸ σκοτάδι ἐβόηθησε τὴ Σάρα, κατεβαίνοντας ἀπὸ τὴν κορφὴ τοῦ βουνοῦ, νὰ φτάσῃ κρυφὰ τὸ προαύλι τῆς ἐκκλησιᾶς. Ἐκρύφτηκε πίσω ἀπὸ ἕνα μισογκρεμισμένον τοῖχον. Ἄμα κύταξε μέσα μόλις καὶ κράτησε τὴ φωνή τῆς. . .

Ἡ κόκκινες λάμπες ποῦ ἔχυνε τὸ ἀναμμένο χορτάρι ρίχει στοὺς τοίχους τὶς σκιὲς ἀνθρώπων, σὰ νὰ βγῆκαν αὐτὴν τὴ στιγμὴν ἀπὸ

τὴν Κόλατη. Κάνουν σὰ δαίμονες. Κινοῦν τὰ χέργια τους. Πηγαίνουν ἀπὸ δῶ, πηγαίνουν ἀπὸ κεῖ. Εἶνε ἡ σκιὲς τῶν ἐλεεινῶν αὐτῶν ἀνθρώπων ποῦ προσπαθοῦν νὰ στήσουν ἕνα βαρὺ σταυρό, τούτων ποῦ πλέκουν ἕνα στεφάνι ἀπὸ ἀγκάθια, ἐκείνων ποῦ στίς πέτρες ἀπάνω προσπαθοῦν νὰ κάμουν πιὸ σουβλερὲς τὶς μῦτες τῶν χοντρῶν καρφιῶν.

Δὲν ἦταν παραμύθια ἐκεῖνα ποῦ ὁ κόσμος ἔλεγε γιὰ τὴ γενειὰ τῆς, ὅλες ἡ τρομερὲς ἐκεῖνες ἱστορίες ὅλες ἀληθινές! Καὶ βέβαια μπροστά τῆς εἶνε τὰ φοβερὰ σύνεργα τοῦ μαρτύριου καὶ οἱ ἄγριοι φονηάδες, ποῦ περιμένουν τὸ θῦμα τους.

Ἐνας ἱερὸς θυμὸς ἐπνίξε τὴν ὠραία μας ὄβραιο, τὴν ἔκαψε μὲ ἀγκνάχτηση. Δὲν ἡμπόρεσε νὰ βραστάξῃ βλέποντας αὐτά. Ἡ μεγάλη πίστη στὸ Θεὸ μας ποῦ τῆς ἔμαθεν ὁ ἀγαπητικὸς τῆς—τῆς ἔδωσε καρδιά καὶ βγαίνοντας ἀπὸ τὸν κρυφῶνα τῆς πήδησε μὲ μιᾶς στὴν εἴσοδον τῆς ἐκκλησιᾶς.

Ὅλ' οἱ ὄβραιοὶ βλέποντας τὴ Σάρα μπροστάτους ἔμειναν μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτό. Ὅλοι τὴν κυτᾶν σὰν παλαβοί. Ὁ Λεβὺ ὁμως πγαίνῃ κοντὰ καὶ μὲ φωνὴ ἄγρια τὴν ἐρωτᾷ:

— Τί θέλεις ἐδῶ κακομοίρα;

— Νὰ σὰς ρίξω κατάμουτρα, τὴν καταφρόνια γιὰ αὐτὲς τὶς ἀτιμίες ποῦ κάνετε, ἀπάντησε ἡ Σάρα μὲ σταθερὴ καὶ ἀτάραχη φωνή. Νὰ σὰς πῶ πῶς ἀδίκῃ περιμένετε τὸ θῦμα σας καὶ νὰ ξεδιψάσετε ἀπάνω μου, γιατί ὁ χριστιανὸς ποῦ περιμένετε—δὲ θάρθῃ. Τὸν εἶδοποίησα ἐγώ. . . Ἐγώ!

— Σάρα! ἐφώναξεν ὁ ὄβραιοὸς κόκκινος ἀπὸ θυμὸ, Σάρα δὲ λὲς ἀλήθεια. Δὲν ἔσθ' νὰ πρόδωσες τὶς μυστικὲς μας τελετές, μ' ἄν πραγματικὰ τὶς πρόδωσες, δὲν εἶσαι κόρη μου. . .

— Ὅχι δὲν εἶμαι πιά! εὐρῆκα ἄλλον πατέρα, πατέρα ποῦ ἀγαπάει τὰ παιδιὰ του, πατέρα ποῦ σεῖς ἐκαρφώσετε στὸ σταυρὸν αὐτὸν τῆς ἀτιμίας, ὅπου ἐπέθανε γιὰ νὰ μᾶς σώσῃ. . . Ὅχι δὲν εἶμαι πιά θυγατέρα σου, γιατί εἶμαι χριστιανὴ καὶ ντρέπομαι γιὰ τὴ γενειὰ μου!

Ἀκούγοντας ὁ Λεβὺ τὰ λόγια αὐτὰ νὰ τὰ λέγει ἔτσι μὲ καρδιά καὶ θάρρος, τρελλὸς ἀπὸ τὴ λύσσα του ρίχτηκε στὴ θυγατέρα του, τὴν ἔρριξε κάτω, τὴν ἄρπαξεν ἀπὸ τὰ μαλλιά καὶ τὴν ἔσυρε ὡς τὴ βάση τοῦ σταυροῦ, ὁ ὅποιος ἐφαινότανε σὰ νὰ ἀνοίγῃ τὰ μαῦρα

χέργια του, νὰ τὴν δεχτῆ καὶ γυρίζοντας στοὺς ἄλλους ποῦ ἦσαν ὀλογοῦρά του ἐφώναξε :

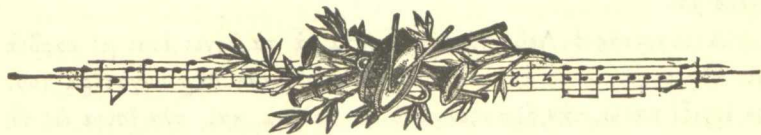
— Νάτε την, σὰς τὴν παραδίνω, κάμετε τὸ καθήκον σας στὴν ἀτιμην αὐτὴν, ποῦ πούλησε τὴν τιμὴ της, τὴν πίστη της, καὶ τοὺς ἀδελφούς της.

IV

Τὴν ἄλλη μέρα ἡ καμπάνες ἐγιόμιζαν τὸν ἀέρα μὲ τοὺς βαρειοὺς ἤχους των· οἱ Τολεδάνοι διασκέδαζαν χτυπῶντες μὲ τὰ πιστόλια τοὺς ἀχερένιους ὀβραίους, ὅπως ἀκόμα γίνεται σὰ χωργιὰ μας, καὶ ὁ Δανιὴλ ἄνοιξε τὸ μαγζὶ του καί, καθὼς πάντα μὲ τὸ αἰώνιο χαμόγελο σὰ χεῖλη, χαιρετοῦσε τοὺς διαβάτες. Ἡ γρίλλιες ὁμως τοῦ μικροῦ παραθυριοῦ τῆς Σάρας ἦταν κλειστές . . . Μὰ καὶ κανεὶς πιά δὲν εἶδε μέσα ἀπὸ τίς γρίλλιες τὰ μαῦρα, τὰ ὠραῖα μάτια τῆς ὀβραιοπούλας.

Ἔστερ' ἀπὸ μερικὰ χρόνια ἕνας τσοπάνης ἦλθε, λένε, στὸν παπᾶ καὶ ἔφερε ἕνα ἄνθος ἄγνωστον ὡς τότε, εἰς τὸ ὅποῖον ἔβλεπε κανεὶς ὅλα τὰ σύνεργα, μὲ τὰ ὁποῖα σταυρῶσαν τὸ Σωτῆρα τὸ Χριστό μας, ἕνα ἄνθος ἀλλόκοτο, τὸ ὁποῖον εἶχε ριζώση μέσα στοὺς γκρεμισμένους πλέον τοίχους τῆς ἐρημοκλησιᾶς, καὶ ὅταν ἔσκαψαν ἐκεῖ νὰ βροῦνε τὴν αἰτία τοῦ θαύματος αὐτοῦ, λένε ἀκόμα πῶς εὗρηκαν τὸ σκελετὸ μίας γυναίκα καὶ θαμμένα μαζὶ τῆς τὰ ἐργαλεῖα, τὸ σφυρί, τὰ καρφιά, τὸ καλάμι, ὅλα, ὅλα, ἀπαράλλαχτα ὅπως καὶ τὸ ἄνθος τὰ παράσταται.

Δὲν ἠμπόρεσαν ποτὲ νὰ μάθουν ποῖανοῦ ἦταν αὐτὸς ὁ σκελετὸς καὶ τὸν ἐφύλαξαν μὲ σεβασμὸ χρόνια πολλὰ σὲ ἕνα μοναστήρι. Καὶ τὸ ἄνθος, τὸ ὁποῖον σήμερα εἶνε πολὺ γνωστόν, τὸ ὠνόμασαν : «Τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ »

Χωρὶς ὁ Βεκέρ νὰ εἶνε φιλόσοφος καὶ νεωτεριστής, φιλοσοφεῖ σὰ ποιήματά του, καὶ σὲ τραβᾶει ἡ μουσικὴ του, ὁ στίχος του καὶ συμπληρώνεις μὲ τὸ νοῦ σου καὶ γίνεσαι μαζὶ του ποιητής. Ὅ,τι οἱ ἄλλοι μπορούσαν νὰ γράψουν σὲ τόμους ὀλόκληρους αὐτὸς σοῦ τὸ λέει σὲ λίγους στίχους. Τὸ ποίημα ποῦ δημοσιεύουμε — ἀτίτλο καθὼς ὅλα του—μᾶς δείχνει ἂν ἔχη χαρίσματα ὁ ποιητής.

Τῆς ἔκλεισαν τὰ μάτια, ποῦ ἔμεναν ἀκόμη ἀνοιχτά. Μὲ ἄσπρον κάλυμμα τῆς ἔκρυψαν τὸ πρόσωπον. Ἄλλοι ἐκλαῖγαν καὶ ἄλλοι σιωποῦσαν... Ὅλοι ἔφυγαν ἀπὸ τὸ θλιμμένον τῆς δωμάτι.

Τὸ λυγροῦκι ποῦ ἔβαλαν στὸ πάτωμα, στὸν τοῖχον ἔρριχνε τὴν σκιὰν τοῦ κρεβατιοῦ καὶ στὴν σκιὰν αὐτὴν ἔβλεπε τοῦ κρούου, ἄκαμπτον κορμοῦ τὸ σχῆμα.

Ἡ ἡμέρα γλυκοχάραζε καὶ μὲ τὴν πρώτη λάμψη τῆς αὐγῆς ἐξύπνησαν τοῦ χωριοῦ οἱ θόρυβοι. Κιεμπρὸς στὴ ζωὴν καὶ στὸ μυστήριο στὸ φῶς καὶ στὸ σκοτάδι, ἐσκέφτηκα μία στιγμή :

« Θεέ μου

οἱ νεκροὶ γιατί νὰ μένουν μόνοι ! »

Ἄνθρωποι τὴν ἔφεραν στοὺς ὤμους ἀπὸ τὸ ἀγαπημένον τῆς σπιτάκι στὴν ἐκκλησιὰ καὶ ἄφησαν τὴν κάσα σένα παρεκκλήσι. Στὸ λείψανόν τῆς γύρω, τὸ ὠχρόν, τῆς ἔβαλαν λαμπάδες κίτρινες καὶ μαῦρα σάβανα.

Ἐπαψαν ἡ καμπάνες νὰ χτυποῦνε νεκρικά. Τὴν τελευταίαν προσευχὴν τῆς ἔσωσε ἡ γρηοῦλα καὶ τὸ πλατὶ ἐπέρασε προαῦλι. Στενάξαν ἡ πόρτες καθὼς ἔκλεισαν καὶ ἡ ἐκκλησιὰ ἔρημη μένει.

Τοῦ ρολοιοῦ ἀκούγεται ρυθμικὸς ὁ χτύπος καὶ τῶν κεργιῶν—ποῦ καῖνε—τὸ τιτίρισμα. Ὅλα γύρω εἶνε ἔτσι μελαγχολικὰ καὶ πένθιμα, ἔτσι λυπητερὰ καὶ ἀκίνητα, ποῦ μὰ στιγμή περνάει στὸ νοῦ μου :

« Θεέ μου

οἱ νεκροὶ γιατί νὰ μένουν μόνοι ! »

Τὸ φτιάρι ἄνοιξε σὲ μὰ γωνιὰ τὸν τάφο. Τὶ σπῖτι στενό, τὶ μελαγχολικό, τὶ κροῦ σπῖτι ! Ἐκεῖ τὴν ἔβαλαν νὰ κοιμηθῆ, κ' ἡ κάσα ἀντηχάει ξερὰ στὸ πρῶτο χῶμα. Μὲ τὸ στεγνὸ χαιρετισμὸ ἡ λύπη φεύγει!

Ὁ νεκροθάρις σὶν ὤμιον ἔχοντας τὸ φτιάρι τραγουδάει σιγὰ
καὶ χάθηκε μακρὰ στὰ κυπαρίσσια. Ἡ νύχτα ἦλθε συντοφειμένη μὲ
τὴ σιωπὴ κι' ἀφανισμένος μέσα στὰ σκοτιάδια σκέφτομαι :

« Θεέ μου

οἱ νεκροὶ γιατί νὰ μένουν μόνοι ! »

Στὶς παγωμένες καὶ ἀτέλειωτες τοῦ χειμῶνα νύχτες, ὅταν μὲ
ἄγρια μανία φυσάει ὁ ἄνεμος καὶ ἡ βροχὴ μοῦ χτυπάει τὰ τζάμια.
Μόνος, ὅπως εἶμαι, θυμοῦμαι τὴν δυστυχισμένην κόρη.

Πέφτει ἡ βροχὴ ἀπάνω της μονότονα ! Ἀπάνω της λυσοῦναι ὁ
βορῆς. Μὲς στὸ ὑγρὸν τοῦ τάφου χῶμα, ποῦ ξαπλώθηκε, ἡ παγω-
νιά, ἴσως, τὰ κόκαλά της ! . . .

Μὰ νὰ πηγαίη ἡ ψυχὴ στὸν οὐρανόν ; Ὅλα, ὅλα εἶνε ἑλικά ;
Τὸ κάθε τραγὸν δὲν εἶνε τίποτα ; Δὲ ξέρω. Ἀλλὰ μία ἐντύπωση ποῦ
δὲν ἤμπορῶ νὰ ἐκφράσω καὶ ποῦ τὴν ἴδια μοῦ κάνει ἀποσιροφή,
τὴν ἴδια λύπη εἶνε :

Ν' ἀφήρουν τοὺς νεκροὺς ἔτσι λυπημένους καὶ ἔτσι μόνοις.

ΓΙΩΡΓΗΣ ΚΕΦΑΛΛΑΣ

ΔΕΝ ΘΕ ΝΑ ΠΩ

Δὲ θὲ νὰ πῶ σ' ἐσᾶς ὅλους τοὺς ἤχους
Ποῦ σιὰ φτερά της ἔκλεισε ἡ ψυχὴ,
Σὲ ποῖο χρυσάφι ἐλάξεψα τοὺς στίχους
Κ' ἐν ἄσμα νέο σιὰ στήθη μου ἀντηχεῖ

Πόσες ιδέες μεγάλες φτερουγίζουν
Στὸ νοῦ μου καὶ γυρεύουνε νὰ βγοῦν,
Δὲ θὰ σᾶς πῶ ποιοὶ πόθοι μὲ φλογίζουν
Καὶ πόσοι κόσμοι μέσα μου ἀναζοῦν.

Γοὺς πὶὸ μεγάλους ἤχους θὲ νὰ πάρω
Γιὰ σᾶς, δειλοί, σιτὴν ἄχαρη τὴ γῆ.
Δὲ φοβοῦμαι στὸ μνημῆμά μου τὸ χάρο,
Ἐπλέχτη ὁ νοῦς σιῶν κόσμων τὴν αὐγῆ.

Κι' ὅταν στὸ χῶμα μέσα θὲ νὰ γύρω,
Λευκοὶ κοῖνοι θὰ κάμω νὰ γενοῦν,
Κ' ιδέες καὶ πόθοι κι' ὄνειρα, σὲ μῦρο,
Ἄγγικτοι φθόγγοι, σιὰ ὕψη θὰ χυθοῦν.

Στ. Μαρτζώκης

Η ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΑ ΚΑΙ Τ' ΑΛΟΓΟ

Μιὰ βασιλοπούλα ἀγάπησε ἓνα ἄλογο.

Τ' ἀγάπησε ὅπως ἀγαπᾷ μιὰ λυγρὴ ἓνα παληκάρι.

Ἦταν αὐτὸ τὸ παιδομορφο, τὸ νεώτερο κι' ἀγριώτερο ἀπὸ τ' ἄλογα
ἴσ' τὴ χώρα. Τὸ φόβητρο τοῦ παλαιοῦ. Τοῦ βασιλιᾶ ἡ τρομάρα, γιατί
τὸν εἶχε βροντήξει μιὰ μέρα καταγῆς καὶ πῆγε νὰ τότε σκοτώσῃ. Καὶ
δὲν ἔπαιρνε πειὰ σέλλα καὶ δὲν ἄκουγε χαλινάρι τὸ ἄτι.

Ὁ βασιλιᾶς εἶχε κηρύξει πῶς χάρισμα θὰ τὸ δώσῃ, τέτοιο θη-
σαυρό, ἴσ' ὅποιον ἀξιωθῆ νὰ τ' ἀνεβῆ. Ὅμοις κανένας, ἀπὸ τὴν ἀλλή
καὶ τὸ λαό, δὲ μπόρεσε νὰ τὸ νικήσῃ, τ' ἄλογο τ' ἀδάμαστο. Ἀπ'
ὅσους ἄπλωσαν ἀπάνου του ἄλλοι ἔπεσαν νεκροί, ἄλλοι μεσοκομμένοι.

Τῶχε κλεισμένο ὁ βασιλιᾶς ἴσ' τὸ σταῦλο μοναχό, ἴσ' τὰ σίδερα
βαλμένο, τ' ἄλογο. Μὲ λίγο ἄχυρο τροφή, μ' ἓναν κουβᾶ νερό, ποῦ
τοῦδιναν ἀπ' τὸ παράθυρο. Χωρὶς δοῦλο νὰ τὸ προσέχη, χωρὶς
ἀφέντη νὰ τὸ χαίρεται.

Ἄγριο, ἀζύγωτο, μάνιζε καὶ βρουχιῶνταν τὴν ἡμέρα ὀλημερίς. Τὴ
νύχτα σόπαινε τὴν ὄργη του. Δὲν ἦταν πειὰ τ' ἄλογο τ' ἀνήμερο,
ποῦ τῶτρεμε ὁ κόσμος ὅλος. Τότε, μεσάνυχτα, κατέβαινε ἡ βασιλο-
πούλα ἀπ' τὸ κρεβάτι, πῆγαινε τῶλνε, γυμνὴ τ' ἀνέβαινε, γυμνὸ κι'
αὐτό, καὶ χύνονταν οἱ δυὸ σὲ δρόμο ἀλλόφρενον ὄξω ἀπὸ τὴ χώρα

κατὰ τὸν κάμπο τὸν πλατύν. Τ' ἄλογο γνώριζε τὴν κυρά του.

Κάποτε ὁ βασιλιᾶς ἤρθε ἄδειο τῆς κόρης τὸ κρεββάτι. Ἡῦρανε καὶ τὸ σταῦλο ἐρημον ἀπ' τ' ἄλογο. Φύλαξαν τότε καὶ τοὺς ἔπιασαν τοὺς δυὸ νὰ γυρίζουν κατὰ τῆς αὐγῆς ἀπ' τὸν περίπατό τους κατὰκοποι, χλωμοί. Δὲν εἶπαν τίποτα. Ὁ βασιλιᾶς βλασθήμαγε, φοβέριζε. Φύλαξαν δεύτερη φορὰ καὶ τοὺς ἤῤρανε πλαγιασμένους ὅς τὸ σταῦλο, ἀπάνου ὅς τ' ἄχυρο. Τ' ἄλογο ἄγρυπνο, χτεινισμένο κι' ὄμορφο, παρραστατοῦσε ὅς τὸν ὕπνο τῆς κυρᾶς του. Κι' αὐτὴ μὲ τὸ κεφάλι ἀναπαμένο ὅς τὸ λαιμό του, νειρεύονταν γλυκά.

Πῆγαν καὶ τῶβραν τ' ἄλογο νὰ κοιμᾶται μοναχό, τὴν ὥρα ποῦ τ' ἄρινε ἡ κυρά τὸν καὶ γύριζε ὅς τὸ δῶμα της. Χύθησαν, καὶ πρὶν λάβῃ καιρὸ νὰ σηκωθῆ, τοῦ πέρασαν θηλειᾶς ἔς τὰ πόδια τρίχινες ὅς τὸ στόμα τοῦβαλαν ἀτσάλινο χαλινάρι, ἀχάλαστο. Κ' ἔτσι δεμένο, μὲ τὴ κόρη ἀπάνου του, εἶπε ὁ βασιλιᾶς καὶ τοὺς ἔβγαλαν τοὺς δυὸ ὅς τὴ χώρα νὰ τοὺς πομπέψουν.

Μαζεύτηκε κόσμος καὶ κοσμάκης ν' ἀγναντέψῃ τῆς βασιλοπούλας τὴ ντροπή. Ἄλλοι λυπῶνταν κι' ἄλλοι χαίρονταν ὅς τὴ συφορὰ της. Ὅμως τόσο μάγευε ἡ περηφάνεια της κ' ἡ ὄμορφιά της, τόσο καὶ τ' ἄλογο καμάρωνε γιατί τὴν ἔφερε, ποῦ δὲν τόλμησε κανεὶς φανερὰ νὰ καταφρονέσῃ τὴν παρθένα.

Ἐφτασαν ὅς τὴν ἄκρη τῆς χώρας, ὅπου καταβόθρα ἀπάτητη θὰ δέχονταν τὸ παράνομο ζευγάρι. Τότε τ' ἄλογο ἔριξε μακρὰ κάθε δεσμὸ ποῦ τὸ φυλάκωνε, γκρέμισε τοὺς δούλους κάτου, καὶ μ' ἓνα πήδημα βρέθηκε πέρα ἀπὸ τὸ χάσμα. Τ' ἄλογο εἶχε θεριέψῃ πάλι ἀκούγοντας τῆς ἀγάπης του τὴν προσταγή. Ἀνέβηκε ὕστερα σὰ φτερωμένο τὴν ἀνηφοριὰ καὶ χάθηκε ὅς τοῦ βουνοῦ τ' ἀπέραστα τὰ ζάλογγα μὲ τὴν παρθένα. Τίποτα πειὰ δὲν ἀκούστηκε γιὰ τ' ἄλογο καὶ τὴν παρθένα.

Σὲ λίγα χρόνια πρόβαλαν ἀπὸ τὸ δάσος πλάσματα παράξενα. Δαιμόνοι Μαλλιαροί, φοβεροὶ ἀλογάνθρωποι τριγύρισαν τὴ χώρα. Γυμνοὶ καὶ γαῦροι, δυνατοὶ κι' ἀκράτητοι, μὲ μιὰ καινούργιαν ὄμορφιά ὅς τὰ μέλη τους, μὲ μιὰ γτεύτρα πλάνη ὅς τὴ ματιά τους, θυμόσοφοι, ἐρωτόθυμοι, γελαστοὶ κι' ἀγριεμένοι κυνηγοῦσαν τοὺς ἀνθρώπους κι' ἔμπαιναν ἀκόμα καὶ ὅς τὴ χώρα τους γιὰ νὰ τοὺς πιᾶσουν. Κι' ἄλλους ἔδεσαν, ἄλλους κρεμοῦσαν κατωκέφαλα, ἄλλους ἔβαναν νὰ κάνουν

ἄπρεπα γυμνάσματα γιὰ τέρωη τους. Κι' ἄρπαζαν τῆς παρθένες καὶ τῆς πήγαιναν ὅς τῆς τρύπες τους. Καὶ πλήθαιναν ἔτσι τὴ φυλὴ τους.

Φόβος καὶ τρόμος χύθηκε μέσα ὅς τὴ χώρα. Οἱ κάτοικοὶ της ἄρρασιαν νὰ φεύγουν ἀφίνοντας ὅς τὸν τόπο τους τὴν πρωτόφαντη φυλὴ. Κι' ὁ βασιλιᾶς ὁ ἴδιος, ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποῦ τὸν ἔπιασαν οἱ ἄγριοι καὶ τὸν ἔδειραν μ' ἓνα βοϊδόλογο καὶ μεθυσμένο τὸν ἔβαλαν νὰ κἀνῃ τοῦμπες καὶ κωλοκαδιές, πουθενὰ δὲν ξαναφάνηκε. Ἐτσι μὲ τὸν καιρὸ ρήμαξε ἡ χώρα. Κ' οἱ ἀγριάνθρωποι κατέβηκαν ἀπ' τὰ λημέρια τους καὶ κάθισαν καλοὶ νοικοκυραῖοι κι' ἄρχοντες ὅς τὴ γονικὴ τους τὴν κληρονομιά.

Γενάρης 1904.

Θάνας Φωτεινός

Η ΤΡΙΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΜΑΤΙΩΝ

ΤΑ ΜΑΥΡΑ ΜΑΤΙΑ

... gli occhi ci sospinse...

DANTE.

Μάτια ἀπὸ μαῦρο φῶς πλασμένα,
σᾶς ἔπλασε μιὰ ἡμέρα ἓνας θεὸς
καὶ σ' ἓνα πρόσωπο σᾶς χάρισε
ὁ σκυθρωπὸς μαῦρος θεός.

— Ἦταν ἀλήθεια μαυροφτέρουγος
καὶ μὲ τὰ μάτια ποῦ σοῦ χάρισε τὸν εἶδες
νὰ λάμνῃ κάποτε σὲ μαῦρο οὐρανοπέλαγος,
ὅπως ἐλπίδες, σὰν ἐλπίδες.

Μάτια ἀπὸ μαῦρο φῶς πλασμένα,
σᾶς ἔπλασε μιὰ μέραν ὁ θεός
ἀπὸ τὴν μαύρη ἄχνα καὶ τὴν ἀστραπὴ
τοῦ μαύρου του ὁ μαῦρος θεὸς φωτός.

ὁ
Ὁράματα ν' ἀνθίζουν γύρω σας,
νᾶχουν τὴν γοητείαν τῶν λωτῶν,
τὴν λήθην νὰ κερανοῦν ἀκόμη καὶ γιὰ τὸ ἄπειρον,
γιὰ τὸ μηδὲν καὶ γιὰ νὰ δάκρυα τῶν θνητῶν.

Ὁράματα ν' ἀνθίζουν σιὰ ἱερά σας ἄδντα,
αἰώνια νὰ προσβλέπω σιὸ βυθὸ σας·
ὁ κεραυνὸς νὰ χαιρετᾷ τὴν ἀστραπὴν
μὲς τὸν ὕψος οὐρανό σας.

Καὶ μὲς τὸ μουσικόν—ὄραμα ἀκρόαμα;—
τοῦ κερανοῦ ἀπὸ τοὺς βυθούς σας, μάτια,
θὰ βλέπω κ' ἓνα λευκὸ φῶς—σὺν ἄγιο φῶς
νὰ πλέη σιὸ μαῦρο φῶς σας, μαῦρα μάτια!

Μάτια ἀπὸ μαῦρο φῶς πλασμένα
τὸ μαῦρό σας τὸ φῶς ἐμένα
μὲ περικύκλωσε δασύ,

Καὶ ἀστραφτε, ἀστράφτει καὶ θ' ἀστράφτη,
—ἄλλοι στὸν ξωτικόν τὸ ναύτη
ποῦ μέσα σας θὰ πονισθῆ.

ὁ
Μάτια ἀπὸ μαῦρο φῶς πλασμένα
δημιουργοὶ τῶν ὄραμάτων
ἐμπρὸς σιὰ μάτια τὰ δικά μου,

Σὲ κάποιον κύματα πλοκάμου,
Μάτια σιὰ θαύματα ἀνοιγμένα,
λυτοῦ πλοκάμου—ὦ τῶν κυμάτων

—ὦ τῶν κυμάτων του τὰ ῥίγη
σιὸ ὄρατο ἀγέρωγο κεφάλι!—
πλοκάμου τῶν μαλλιῶν σου μαύρων,

Τὸ μαῦρο φῶς σας θενὰ φύγη
—καὶ πότε θ' ἀνατείλῃ πάλι
σιὴ μαύρη ἀνατολή του γαῦρον;

Μάτια ἀπὸ μαῦρο φῶς πλασμένα!
ὄράματα νὰ δημιουργοῦνε
σιὰ ἠλιόλαμπά μου μάτια ἐμπρός,

Καὶ νὰ μοῦ πέρνουν νὰ μου σβουῶνε
—πάντα ἀνοιχτὰ τὰ μάτια ἐσένα!—
τὸν πόθον τοῦ οὐρανοῦ φωτός.

ὁ
Μάτια μὲ μαυροφώτεινους σιὴν κίνησι ρυθμούς,
μάτια, τεράκια στοὺς λυτοὺς διδύμους πλοκαμούς
θέλω νὰ πάρω τὸ ρυθμό σας,
καὶ νὰ κινούμαι πρὸς αὐτὸν νὰ δέομαι νὰ σωπαίνω
στερνὰ σκλάβος δικός σας
καὶ τῆς σιωπῆς.

Νὰ πῆς πῶς εἶσθ' ἓνα ὄνειρον ἢ ὄραμα νυχτιᾶς,
σιὸ βάνος πολυνέφελος καὶ ἄγριας χειμωνιᾶς,
ἢ οὐρανοῦς νὰ πῆς
σὲ ὅλες τὶς χιμαῖρες ποῦ πλάττω εἰκόνες,
καὶ ἀργοπερνῶν ἐμπρὸς μου ἀργὰ περνῶν
—σὺν αἰῶνες.—

Μάτια μου πολυδίνητα μὲ τοὺς πλατεῖς ρυθμούς
ἀνάμεσα στοὺς δύο λυτοὺς—ποῦ ξέρω—πλοκαμούς
καὶ κάτω ἀπ' τῶν φρουδιῶν τὴν ἀγέρωχη καμπύλη,

Αἰώνιος νὰ εἶμαι σκλάβος σας, ὦ μάτια, ποῦ ὁ θεὸς
σᾶς ἐπλασε ἀπὸ ἀχνὸν μαύρου φωτός
ἀπὸ πνευματωμένην ὕλη!

27—28 Αὐγούστου 1904.

Ἄριστοτέλης Καμπάνης.

ΜΙΑ ΓΡΑΜΜΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΒΙΟΝ ΤΟΥ Θ. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

Ὁ Κολοκοτρώνης, ὡς γνωστὸν ἔζησεν ἐπὶ τινα χρόνον εἰς τὴν Ζάκυνθον. Ἐνταῦθα ἀπέθανεν ἡ σύζυγός του καὶ ἐνεταφιάσθη πρὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῆς οἰκογενείας Λατίνου, ἔνθα ἦτο ἡ ἐστία τῆς ἐν Ζακύνθῳ φιλικῆς ἐταιρείας⁽¹⁾.

(1) Ἀπέθανεν ἡ σύζυγος τοῦ ἀρχιστρατήγου κατ' Αὐγούστου τοῦ 1820, ἐκαλεῖτο Αἰκατερίνη τὸ γένος Καρούτσου. Ὁ υἱὸς αὐτῆς Γενναῖος Ἰωάννης Κολοκοτρώνης ἔλαβε τὰ ὄστᾶ τῆς πεφλημένης μητρὸς του τῷ 1863, ὅτε τῆ 3 Ἰανουαρίου ἐτελέσθη ἀρχιερατικὸν μνημόσυνον ἐν τῇ ρηθείσῃ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, κατ' ὃ ἰσοδύναμος Χιώτης ἐξεφώνησεν κατάλληλον λόγον. Καθ' ἣν στιγμήν ὁ φιλόστοργος υἱὸς ἐξετέλει τὸ καθῆκον, ἡ μικροπολιτικὴ τότε τὸν δυσηρέστησε, διὸ ἠναγκάσθη εἰς τὴν «Φωνὴν τοῦ Ἰουνίου» καὶ «Ρήγα» (ἀριθ. 109) τῆς Ζακύνθου νὰ δημοσιεύσῃ τὴν ἐξῆς ἐπιστολὴν:

Προσωπογραφία Π. ΜΑΘΙΟΠΟΥΛΟΥ

Ἐν Ζακύνθῳ ὁ μέγας ἥρωας τῆς ἀνεξαρτησίας μας μετῆρχετο τὸ ἐμπόριον τῶν βοῶν, προβάτων κτλ.

Κατωτέρω δημοσιεύομεν δύο μικρὰ ἔγγραφα ἐν μεταφράσει, καθότι, εἰς τὸν βίον τῶν μεγάλων ἀνδρῶν καὶ ἡ μικροτέρα πληροφορία εἶνε χρήσιμα εἰς τὸν βιογράφον.

ΑΝΑΦΟΡΑ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ:

Ἀξιότιμε Κύριε Ἀρχηγέ τῆς Κυβερνήσεως.

Γνωστὸν εἶνε εἰς Ὑμᾶς ἡ κατάστασις τῆς οἰκίας τοῦ κόμητος Σπυρίδωνος Κοτούβαλη, ἔνθα κατοικεῖ ὁ ταπεινὸς καπιτάνιος Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ἡ ὁποία παρὰ τῆς Κυβερνήσεως τῷ παρεχωρήθη, ὡς

Κύριε Συντάκτα τῆς ἀξιότιμου ἐφημερίδος «Φωνὴ τοῦ Ἰουνίου καὶ Ρήγα» παρακαλῶ καταχωρίσατε εἰς τὸ προσεχὲς φύλλον σας τὰ ἐπόμενα:

«Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 4 τῆς ἐνταῦθα ἐκδομένης ἐφημερίδος, «Ἡ 10ῆ Ὀκτωβρίου» εἶδα νὰ δημοσιεῖται ὅτι οἱ ἐν Ἐπτανήσῳ ἐξ ἐλευθέρων Ἑλλάδος ἀποδημοῦντες πειρῶνται νὰ ὑποκινήσωσιν ἐκεῖ ταραχάς. Θὰ ἦτο ἀμάρτημα νὰ ὑποθέσω ὅτι εἰς ἐμὲ ἀπέβλεπαν οἱ τὰ τοιαῦτα εἰς τὴν «10ῆν Ὀκτωβρίου» διαβιδάσαντες, καὶ δι' αὐτῶν προσπαθοῦντες νὰ τὰ διαδώσωσιν. Ἄλλ' ἐπὶ τῆ ὑποθέσει ὅτι τοῦτο οὕτως ἔχει, λέγω, ὅτι μετὰ 42 ἐτῶν ἀποδημίαν ἐπανήλθον εἰς τὴν πατρίδα μου Ζάκυνθον διὰ νὰ παραλάβω τὰ ὄστᾶ τῆς μητρὸς μου ἀπὸ τὸν τάφον καὶ διὰ νὰ ἡσυχάσω ὀλίγον μεταξὺ τῶν φίλων τῆς πρώτης μου νεότητος. Αἰωνίως θὰ εὐγνωμονῶ διὰ τὴν εὐμένειαν καὶ συμπάθειαν, ἣν οἱ φιλόξενοι συμπατριῶταί μου Ζακύνθιοι μοι ἔδειξαν καὶ μοι δεικνύουν. Ἄλλ' ἂν ἤθελα τάφους εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ν' ἀνοίξω (καὶ ἂν τὸ ἤθελα τὸ ἡδυνάμην) οὐχὶ ἐνταῦθα, ἀλλ' ἀλλαχοῦ τὴν στιγμήν ταύτην θὰ εὐρισκόμην. Ἐνας Κολοκοτρώνης ὅμως οὐδέποτε θὰ συντείνῃ νὰ κρημνίσῃ ὅ,τι καὶ αὐτὸς συνέπραξε διὰ νὰ ἐγερθῆ. Ἡ κατάρα τοῦ Γερῶ-Κολοκοτρώνη ἄς πέσῃ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς παντός, ὅστις θὰ γίνῃ αἴτιος ἐμφυλίων σπαραγμῶν, εἰς στιγμήν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλάς μεγαλώνει, ἡ Ἑλλάς ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὀπισθοδρομεῖ.

Δεχθῆτε τὰς διαβεβαιώσεις κτλ.

Ζακύνθῳ 21 Ἰανουαρίου 1863 Ἐ. Ἑλλ.

Γ. Θ. Κολοκοτρώνης

Σ.Σ. «Φ.Ι. καὶ Ρ». Νομίζομεν, ὅτι ὁ στρατηγὸς Κολοκοτρώνης δὲν ἔπρεπε ποσῶς νὰ προσέξῃ εἰς νεανικά, διὰ νὰ μὴν εἰπωμεν ἄλλο, ληρήματα ἀφοῦ μάλιστα εἶδε καὶ βλέπει πῶς οἱ πάσης τάξεως καὶ παντὸς φρονήματος συμπατριῶταί του Ζακύνθιοι τὸν ὑπεδέχθησαν, δώσαντες καὶ δίδοντες εἰς αὐτὸν ἀναμφίβολα δείγματα σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης.

διαμονή. Ὁ ἀστυνόμος διέταξε τὴν κατεδάφισιν τοῦ ἀετώματος τῆς ἰδίας οἰκίας, διότι ἐπέκειτο ἡ πτώσις του. Ὁ κ. μηχανικὸς ἰδὼν τὸ οἰκημα, ἀπεφάνθη, ὅτι τὸ οἰκημα δὲν θὰ ἀνθέξη κατὰ τὸν χειμῶνα. Ὁ ἰδιοκτῆτης δὲν φροντίζει: νὰ τὸ ἐπισκευάσῃ ἂν καὶ ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν διετάχθη. Ὅθεν ὁ ταπεινὸς καπιτάνιος Κολοκοτρώνης παρακαλεῖ τὴν Κυβέρνησιν ἢ νὰ ἐπιδιορθωθῇ τὸ οἰκημα διὰ νὰ ἀσφαλισθῇ ἡ διαμονή του, ἢ νὰ φροντίσῃ ἡ Κυβέρνησις νὰ τοῦ προσδιορίσῃ, ἄλλο οἰκημα πρὸς ἐξασφάλισιν αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας ἐκ τοῦ ἐπιχειμένου κινδύου.

Εὐχαριστῶ

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης καπιτάνιος»

Ἡ ἀναφορὰ αὕτη δὲν φέρει χρονολογίαν. Ἄλλ' ἐκ τοῦ ἐγγράφου τοῦ σωζομένου ἐν τῷ ἀρχαιοφυλακείῳ Ζακύνθου ἀποδεικνύεται, ὅτι ἐστάλη τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1817 καὶ ὅτι ἡ Κυβέρνησις διεβίβασεν αὐτὴν πρὸς τὸν κόμητα Σπυρίδωνα Κοτούβαλην ἐπὶ ἐπιστροφῇ τῇ 11 Σεπτεμβρίου 1817, ὅπως γίνῃ ἡ δέουσα ἐνέργεια. Ὁ Κοτούβαλης ἀπήντησεν ὡς ἐξῆς :

« Ἀξιότιμε Κύριε Ἀρχηγέ τῆς Κυβερνήσεως.

Προσκληθεὶς παρὰ τῆς ἀρχῆς ν' ἀπαντήσω εἰς τὴν ἀναφορὰν τοῦ καπιτάνιου Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἐκθέσω τὰ ἐξῆς :

Ἡ ἐλευθέρη κατάστασις τῆς περὶ τῆς ὁ λόγος οἰκίας κατὰ μέγα μέρος ὀφείλεται εἰς τὸν ἀναφερόμενον Κολοκοτρώνην. Οὗτος τρόπον τινὰ ἐννοεῖ νὰ κατηγορῇ καὶ διὰ τοῦτο ὀφείλω νὰ ὑπερασπισθῶ καὶ ἐκθέσω τὰ διατρέξαντα.

Οὗτος κατεῖχε τὴν ἰδίαν οἰκίαν διὰ σταυλὸν αἰγῶν καὶ προβάτων καὶ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἀνερριχῶντο ἐπὶ τῶν ὀροφῶν συχνάκις καὶ ἔτρεχον πρὸς ζημίαν τῆς ἰδίας οἰκίας. Πολλάκις ἐπιδιόρθωσα τὴν ὀροφήν καὶ τὸ ἐσωτερικὸν καὶ πάντοτε εἰς τὴν ἰδίαν κατάστασιν τὴν κατέστησεν. Ὁ εὐγενὴς κύριος Διονύσιος Τσιταδίνος ἰδιοκτῆτης τοῦ ὑποκειμένου πατώματος θέλει πληροφορήσῃ ὑμᾶς περὶ τοῦ προκειμένου, ὅπως ἐπίσης καὶ ὁ κ. Ἰωάννης Σπάνιας καὶ ὁ τεχνίτης Διονύσιος Διατσέντος Γλιόνδος, οἵτινες ἐπίσης θὰ διαβεβαιώσουν ὑμᾶς περὶ πάντων. Τοῦτο ἄς χρησιμεύσῃ πρὸς ἀνασκευὴν τῶν παρα-

πόνων τοῦ καπιτάνιου. Ὡς πρὸς τὰς ἐπιδιορθώσεις τῶν μεγάλων ζημιῶν, ἃς ὑπέστη ἡ ἰδία οἰκία διὰ τοὺς εἰρημένους λόγους ἐγὼ εἰς τὸ σεβαστὸν ἐγγράφον ὑμῶν τῆς 13 Αὐγούστου παρελθόντος ἔτους καὶ εἰς τὴν διαταγὴν τῆς 14 ἰδίου τοῦ ἀστυνόμου ἀνέφερον, εὐελπιζόμενος εἰς τὴν Ὑμετέραν ἐπιείκειαν διὰ τὰς περιστάσεις μου καὶ ἰκεσίας. Καθικετεύω ὑμᾶς, Κύριε, νὰ λάβητε τὴν ἀπόφασιν ἐκείνην πρὸς ὠφέλειαν καὶ οὐχὶ εἰς ἀπελπίσταν ἐνὸς ἰδιοκτῆτου πτωχοτάτου καὶ μὲ πολυμελῆ οἰκογενείαν.

Ἐν Ζακύνθῳ τῇ 17 Σεπτεμβρίου 1817 Ε. Ν.

Ὁ εὐπειθὴς

Σπυρίδων Κοτούβαλης

Ἐκ τῶν δύο τούτων ἐγγράφων καταφαίνεται, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο ἀμελής ὡς πρὸς τὴν ξένην περιουσίαν καὶ ἀπῆτει οἱ ἄλλοι νὰ πληρώσωσιν τὰς ζημίας, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο ἐνεκα τῆς ἀφροντισίας αὐτοῦ.

ΣΠ. ΔΕ ΒΙΑΖΗΣ

Ο ΤΟΥΡΚΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ἄκουα γουροῦνι, μὰ δὲν ἤξερα καλὰ καλὰ τί θὰ πῆ. Μέσα στὴν Ἀθήνα ποῦ νὰ δῆ κανένας ζωντανὸ γουροῦνι; Τὴ ζωὴ του, τὰ σκέρτσα του, τὴ βρωμα του ποῦ νὰ τὰ νοιώσῃ κανένας. Σὰν ἐπῆγα ὁμως στὴν Τριπολιτσᾶ ἐννοίωσα τί θὰ πῆ γουροῦνι. Τὸ χόρτασα στὴν Τριπολιτσᾶ ζωντανό, νὰ τρέχῃ στοὺς δρόμους ποῦ καμμιά φορὰ νὰ σὲ κἀνῃ ν' ἀλλάξῃς δρόμο, νὰ σοῦ φράξῃ τὸ διάβα, νὰ σὲ λερώσῃ καὶ νὰ βλαστημάς, παρὰ λίγο νὰ σὲ δαγκώσῃ. καὶ νὰ σὲ τρομάξῃ ὡς τὸ σημεῖο νὰ μὴν τὸ ξεχάσῃς σ' ὅλη σου τὴ ζωὴ. Μάλιστα στὴν Τριπολιτσᾶ ἐγνώρισα τὸ βασιλεῖα τῶν γουρουνιῶν, τὸν ἐξουσιαστὴ τῶν γουρουνιῶν, τὸν Τουρκογιάννη.

Ὁ Τουρκογιάννης ἦταν στρατιωτικὸς καθὼς πρέπει, μὲ γιαλυμένα τὰ κουμπιά, τὸ σπαθὶ τοῦ κλητῆρα καὶ τὸ κασκέτο του λίγο στραβὰ βαλμένο πάντα. Ἐχτυποῦσε τὸ ταμπουρλο γιὰ νὰ γίνῃ σύναξη καὶ ἀκούει ὁ κόσμος τὴν προκήρυξη τοῦ δήμου καὶ τῆς ἀστυνο-

μίας. Ὁ Τουρκογιάννης με ρυθμὸ χτυποῦσε τὸ ταμποῦρλο κι' ἄς ἔτρεμαν μαζί πόδια, χέρια καὶ σαγόνι τοῦ γεροσπασούρου.

Ἡ Τριπολιτσα τότες ἦταν σὲ κακὴ κατάσταση ἀκόμα. 5—6 ἀμάξια ὑπᾶρχαν γιὰ τὴ συγκοινωνία με τοὺς Μύλους. Ὅποιος ἔταξιδεψε ἀπὸ τοὺς Μύλους ἴσα με τὴν Τριπολιτσα μ' ἀμάξι ἐδοκίμασε βέβαια τὴ γλυκάδα του καὶ τὸ φόβο περνώντας τις ἀτέλειωτες κοδέλες, πάνου ἀπὸ μεγαλόπρεπα καὶ βαθειὰ ρουμάνια στὶς δέκα στράτες ποῦ ἔκανε κάθε ἀμάξι ἀδύνατο νὰ μὴ γκρεμιστῇ τὴ μιά.

Τότε στὴ βασιλεία τοῦ Τουρκογιάννη νὰ πούμε, ἀκόμα στὴν Τριπολιτσα μουσικὴ καλὰ-καλὰ δὲν ξέραν τί θὰ πῆ. Πολὺ σπάνιο ν' ἀκουστῇ ἓνα ἀκομπανιαμέντο μιᾶς κιθάρας, ὅσο γιὰ πιάνο μπορεῖ καὶ νὰ μὴν εἶχε ἀκόμα ἀντηχήση ἐκεῖ.

Ἀπὸ κάτω στὰ πλατάνια κοντὰ στὸ σκολεῖο τοῦ Καποδίστρια γινόταν κάθε Σάββατο τὸ παζάρι στὴν Τριπολιτσα. Ἐκεῖ καὶ τὰ περισσότερα γουρούνια με τὸν Τουρκογιάννη. Ἀπὸ κάτω στὰ πλατάνια μαζεβότανε ἡ βλαχουνιά φέρνοντας γιὰ πούλημα διάφορα χορταρικά, γεννήματα, ὀπωρικά κλπ. Ἡ ἀγορὰ ἀκόμα δὲν ἦταν χτισμένη κ' ἔβλεπες τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ζῶα ὅλα μαζῇ ἀνακατωμένα, ὅπου ὁ χωριάτης φοβότανε τόσο τὴν κλεψιά τῶν μαγγοπαιδιῶν ὅσο καὶ τῶν γουρουνιῶν.

Ἐτυχε νὰ δῶ γουρούνη θεριὸ παραλίγο νὰ καταπιῇ ὀλάκερο ἓνα παιδάκι βυζανιάρικο μιανῆς βλάχισας. Ἡ δόλια μάννα τόχε μέσα στὴ νάκα ἀκουμπημένο καταγῆς στὴ ρίζα τοῦ πλατάνου καὶ τ' ἀποκορωμένο πῆγε νὰ τὸ ξεκοιλιάση λίγο ἀκόμα ἂν δὲ τὸ πρόφταναν. Διόλου παράξενο νὰ δῆτε χωριάτες με δίχως μύτες καὶ ἀφτιά φαγωμένα ἀπὸ γουρούνια στὴ μικρὴ, μικρὴ τους ἡλικία.

Ὁ Τουρκογιάννης ἦταν τὸ καμάρι τοῦ παζαριοῦ τῆς Τριπολιτσᾶς. Ὁ Τουρκογιάννης ἦταν ὁ τύραννος τῶν βλάχων πουλητᾶδων καὶ τῶν γουρουνιῶν. Ὁ Τουρκογιάννης ἦταν πολὺ ἀφστηρὸς στὸ χρέος ποῦ εἶχε σὰν κλητῆρας ποῦ ἦταν.

Ἡ βασιλεία λοιπὸν τοῦ Τουρκογιάννη ἦταν γιομάτη αἵματα καὶ φόνους τῶν γουρουνιῶν ποῦ ἔτσι ἐγύριζαν ἀπεριόριστα σὰν ἀδέσποτα στοὺς δρόμους καὶ στὴν ἀγορὰ.

Τρέχει ὁ κόσμος νὰ δῆ ἐκεῖ στὸ παζάρι. Κάτι ἀναταράζεται. Σκοτωθήκανε, καυγᾶς γίνεται; Τίποτα ἦταν ὁ Τουρκογιάννης με

ΤΑ ΠΡΟΒΑΤΑ Μικ. Σιγάλα

τὸ φοβερό του κοντάρι ἀπάνου στὸ ὁποῖο εἶχε βάλει μιὰ φοβερὴ μαχαίρα. Ἡ καλλικατοῦρα τοῦ Χάροντα καὶ τοῦ Ἄρη δὲ γινότανε καλλίτερη. Τὸ κοντάρι λίγο ψηλότερα ἔφτανε ἀπ' τὸ κεφάλι του καὶ πάντα ἦταν αἱματοβαμμένο.

— Οὕζω Τουρκογιάννη! Οὕζω μπόγιχ Τουρκο! Οὕζω οὐ, οὐ, οὐ. Φωνάζαν τὰ παιδιὰ ὀλημερίς γύρω του. Λές κι' ὁ Τουρκογιάννης στὴν ἀρχὴ-ἀρχὴ στὶς φωνές καὶ στὸ νταβατοῦρι ποῦ γινότανε γύρω του ἀναγάλλιαζε καὶ καμάρωνε καὶ κύτταζε καὶ κάρφωνε τὸ μάτι ἄγρια-ἄγρια στὸ μακρυσμένο γουρουνάκι στὸ δρόμο ποῦ ἔβασκε καὶ ἐτοιμαζότανε νὰ δείξη τὴν παληκαριά του. Τὸ κοντάρι κατέβαζε καὶ τὸ ἐτοίμαζε γιὰ νὰ τὸ μπήξη στὸ φτωχὸ ζωντανό. Σὰν ἀρχαῖος πολεμιστὴς ὁ Τουρκογιάννης ὀρμαίει καταπάνου τοῦ γουρουνιοῦ. Μὰ δὲ τὸ πετυχαίνει καὶ ἡ λόγχη καρφόνεται κάτου στὸ χῶμα καὶ τὸ γιοῦχα τῶν παιδιῶν ἔφτανε ὡς τὸν οὐρανό. Μὰ γιὰ τὴν φιλοτιμία τοῦ Τουρκογιάννη ὁ διάολος τῶφερνε κι' ἄλλο γουροῦνι παρουσιαζότανε ὀμπρός του. Ἄ! ἀφτὸ ποῦ νὰ τοῦ ξεφύγη. Τὸ κάρφωσε μιὰ χαρά· τὸ αἷμα κοκκίνιζε στὸ χῶμα τὸ κοντάρι βαφότανε ἄλλη μιὰ φορὰ κι' ὁ Τουρκογιάννης ἔστριβε τὸ ψαρί του κοντὸ μουστάκι καὶ ἔτρεχε στὸ πρῶτο κρασοπουλεῖδ νὰ πιῆ καμμιά κοῦπα γιὰ στηλωτικό. Ἐκεῖ ὀμως πίνοντας τὴν κοῦπα ἔβρισκε τὸ μπελᾶ του ἀπὸ τὰ παιδιὰ.

— Οὕζω κλέφτη, μπόγια, Τουρκογιάννη.

Πάντα ὀλα μαζί τοῦ φωνάζανε γύρω.

Ὁ Τουρκογιάννης τότε ἦταν ποῦ δχιμονιζότανε. Ἄκους νὰ μὴν μπορεῖ νὰ πιῆ ἓνα ποτῆρι κρασί, νὰ πάει στὴν καρδιά του. Καὶ γιὰ μιὰ στιγμή γύριζε τὸ φοβερό κοντάρι του καὶ καταπάνου στὰ παιδιὰ. Ἄξαφνα πάνου σ' ἀφτὴ τὴ δύσκολη θέση ποῦ βρισκότανε ὁ Τουρκογιάννης ἀπὸ τὸ τερσέκι πρόβαινε τὸ ρουθοῦνι κανενοῦ γουρουνιοῦ μετὰ τὸ φύτημά του μέσα στὰ σκουπίδια. Ὁ Τουρκογιάννης ἐτοιμος. Τὰ παιδιὰ μιλιὰ τότες γιὰ ν' ἀπολάφονε τὴ σκηνή. Ὁ Τουρκογιάννης ἀπορρασιτικός ὀσο κι' ἂν ἐτρέκλιζε ἀπὸ τὸ πιοτι ποῦ ἀρχίναγε νὰ τὸν πιάνει, ὀρμοῦσε καὶ ἡ λόγχη του βυθιζότανε μέσα στὶς παχὲς σάρκες. Ἄξαφνα πάλι χωρὶς νὰ τὸ περιμένει κανένας, τὸ γουροῦνι ἀγρίεβε, ἔτριζε τὰ δόντια του καὶ γύριζε μ' ἀνοιγμένο τὸ στόμα κατὰ τὸ φονιά του. Ὁ Τουρκογιάννης τᾶχανε τότες, τοῦ πάγωνε τὸ αἷμα. Ἄφινε ἀπὸ τὰ χέρια του τὸ κοντάρι ποῦ δὲν εἶχε

προφτάτη ἀκόμα νὰ τὸ ξεκολλήτη. Θᾶμα πῶ; τὴ γλύτωνε πολλὲς φορὲς ὁ Τουρκογιάννης χάνοντας τὸ κοντάρι του, ποῦ τὸ πληγωμένο ζωντανὸ φεύγοντας τὸ παρέσερνε μαζί του καρφωμένο μεσ' τὶς σάρκες του. Ὑστερα ἀπὸ ἓνα τέτοιο πάθημα τοῦ Τουρκογιάννη φανταζόσατε τί κακὸ τοῦ κάναν τὰ παιδιὰ πάντα φωνάζοντας :

— Οὕζω Τουρκογιάννη, κλέφτη. Οὕζω μπόγια !...

ΒΑΡΛΕΝΤΗΣ

ΠΕΡΙ ΚΑΒΕΙΡΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑΒΕΙΡΙΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

I

Οἱ Κάβειροι εἶναι ἑλληνικαὶ θεότητες, τῶν ὀποῖων ἡ καταγωγὴ, ἡ ἀληθὴς φύσις καὶ αἱ διάφοροι μεταμορφώσεις, παρέχουσιν εἰς τὸν ἱστορικὸν τῶν ἀρχαίων θρησκευμάτων ἓν ἐκ τῶν μᾶλλον σπουδαίων καὶ δυσεπιλύτων προβλημάτων.

Τὸ ὄνομα αὐτῶν κατὰ πρῶτην φορὰν ἀπαντᾶται κατὰ τὸν δ' π. Χ. αἰῶνα, ἓν τινα ἀποσπάσματι τοῦ Πινδάρου. Καὶ μέχρι μὲν τῶν χρόνων τοῦ Ἐπαμεινώνδου, συγγέονται μετὰ τῶν πολυπληθῶν δαιμόνων, ὡς προσωποποιήσεις τῶν φυσικῶν δυνάμεων, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὀμως ταύτης μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ παγανισμοῦ, λαμβάνουσιν ἴσην θέσιν, ἂν οὐχὶ ὕπερτέραν πρὸς τὰς μᾶλλον ἐξόχους προσωπικότητας τοῦ ἑλληνικοῦ Πανθέου.

Ἀποβαίνουνσι τὸ ἀντικείμενον μυστηριώδους λατρείας, ἐφαμίλλου πρὸς τὴν τῶν Ἐλευσινίων. Ἐνταῦθα δὲ δέον νὰ ζητήσωμεν, ὡς καὶ ἐν τῇ λατρείᾳ τῆς Δήμητρος, μίαν τῶν μᾶλλον ἀξιοπεριέργων ἐκδηλώσεων τοῦ ἔθνικοῦ μυστικισμοῦ.

II

Κάβειροι, δαίμονες τῆς ὕλικῆς φύσεως.

Οἱ Κάβειροι ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἰδίαν τάξιν τῶν θεοτήτων, εἰς τὴν ὀποῖαν οἱ Κούρητες καὶ Κορύβαντες τῆς Φρυγίας, οἱ Δάκτυλοι τοῦ

ὄρους Ἰδης καὶ οἱ Τελχίνες τῆς νήσου Ρόδου· ἦτοι θεότητες ἐκπροσωποῦσαι κοσμικὴν τινα δύναμιν.

Ἡ μᾶλλον ὀρθὴ τῆς λέξεως ἐτυμολογία εἶναι ἢ ἐκ τοῦ ῥήματος *καίειν*. Ἄλλως τε, καὶ ὅ,τι γνωρίζομεν περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν ἀπ' ἀρχῆς τῆς λατρείας των καὶ τῶν τύπων, ὁπόθεν ἔλαβον τὴν καταγωγὴν των, συνάδει ὑπὲρ τῆς ἐρμηνείας ταύτης. Ὡς πρώτην δὲ κοιτίδα τῆς λατρείας ταύτης, δεόν νὰ ζητήσωμεν τὰ ὄρεϊνά τῆς Τρωάδος μέρη, καὶ τὰς νήσους τοῦ Θρακικοῦ πελάγους, γειτνιαζούσας πρὸς τὰ Φρυγικὰ πελάγια, τὴν Λῆμνον, Ἰμβρον καὶ Σαμοθράκην.

Ἐν τῇ Φρυγίᾳ ὑπῆρχεν ὄρος καλούμενον Κάθειρος, ταῦτόν τοῦ ἠφαιστειώδους. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰς νήσους, τὰς ὁποίας ἀναφέραμεν, ἢ φύσις τοῦ ἐδάφους αὐτῶν εἶναι γνωστή.

Ἐν Λήμνῳ οἱ Κάθειροι θεωροῦνται, ἄλλοτε ὡς υἱοὶ καὶ ἄλλοτε ὡς ἔγγονοι τοῦ Ἡφαίστου, θεοῦ τοῦ ὑπογείου πυρός. Μήτηρ αὐτῶν εἶναι ἢ νύμφη Καθειρώ, κόρη τοῦ Πρωτέως, ἣτις εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Αἴτνης ἔφερε τὸ ἐκδηλωτικὸν ὄνομα Αἰθκλεία, ἐκ τοῦ *Αἶθειν* = λάμπειν ὡς ἡ φλόξ.

Ὡστε ἐν Λήμνῳ οἱ Κάθειροι θεωροῦνται ὡς ὑπουργοὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ πυρός. Τὴν ιδεάν δὲ ταύτην ἐπιρρώνουσι καὶ νόμισμά τι εὑρεθὲν ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐνθα βεβαίως ἐγκαίρως εἶχε διαδοθῆ ἢ λατρεία των, ὅπερ παριστᾷ αὐτοὺς μὲ τὰ σύμβολα σιδηρουργοῦ, ἦτοι τῆς σφύρας καὶ τῆς πυράγρας.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἔδαφος τῆς Λήμνου, εἶναι γονιμότατον εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου, ὁ ἀρχικὸς μῦθος σχετίζει τοὺς Καθείρους μετὰ τοῦ Διονύσου.

Ὁ Αἰσχύλος εἶχε συνθέσῃ καὶ σατυρικὸν δράμα, φέρον τὸ ὄνομά των, τοῦ ὁποίου καὶ ἀπετέλουν τὸν χορόν. Τοὺς Ἀργοναύτας διερχομένους εἰς Λῆμνον, οἱ Κάθειροι ὑπεδέχθησαν ἐνθαρρύναντες αὐτοὺς τὰ μέγιστα ἐπὶ τὸν ἀγῶνα.

Ὡς πνεύματα τοῦ ἐπιγείου πυρός, τὸ ὅποιον ζῶγονεὶ τὴν βλάστησιν καὶ εὐδοκίμησιν τῆς ἀμπέλου, θεωροῦνται γενικῶς ὡς πνεύματα τῆς γονιμότητος.

Οἱ Πελασγοὶ παρεχώρουν αὐτοῖς, ὡς καὶ εἰς τὸν Ἀπόλλωνα καὶ Δία τὸ δέκατον τοῦ ἐκλεκτοῦ οἴνου, ὁσάκις ἐπηπειλοῦντο ὑπὸ ἀφορίας.

Ὁ Ἡρόδοτος ὁμιλῶν περὶ τῶν ἐν Σαμοθράκῃ Καθείρων (II, 51) λέγει ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι παρὰ τῶν Πελασγῶν παρέλαβον τὴν συνήθειαν τοῦ νὰ παριστάνωσι τὸν Ἑρμῆν ἰθυφαλλικόν, ἢ δὲ λατρεία τοῦ θεοῦ τούτου συνεχέετο μετὰ τῶν Καθείρων ἐν τῇ Ἀττικῇ, Ἀρκαδίᾳ, ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ ὅπου ἄλλοθι ἦτο διαδεδομένη.

Εὐρίσκομεν δὲ τοὺς Καθείρους μεμιγμένους καὶ ἐν τῇ λατρείᾳ τῆς Ἐκάτης, τῆς Περσεφόνης, θεότητος τὰ μέγιστα λατρευομένας μετὰ τῆς Δήμητρος ἐν Σαμοθράκῃ.

III

Οἱ Κάθειροι δαίμονες βοηθοί.

Ὁ Αἰσχύλος παριστᾷ ἡμῖν τοὺς Καθείρους, ὡς ὑπνέτας τοῦ Διονύσου καὶ τοῦ Ἡφαίστου, περιποιηθέντας τοὺς Ἀργοναύτας κατὰ τὴν διὰ τῆς νήσου Λήμνου διάβασίν των. Κατὰ τινα δὲ ἄλλον μῦθον, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Διοδώρου, προσωρμίσθησαν ἀπὸ σκοποῦ, ἵνα ἐπικαλεσθῶσι τὴν προστασίαν τῶν Καθείρων καὶ τὴν θεῖαν αὐτῶν συνδρομὴν κατὰ τὸ μακρυνὸν καὶ ἐπίπονον ταξιδίδιον των.

Τινὲς ἐδοκίμασαν νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι οἱ Κάθειροι τῆς Λήμνου ἦσαν διάφοροι τὴν καταγωγὴν τῶν ἐν Σαμοθράκῃ. Ἄλλ' ἢ ἐγγύτης τῶν δύο τούτων νήσων, ἥκιστα πιθανὴν καθιστᾷ τὴν γνώμην ταύτην.

Οἱ Κάθειροι τῆς Σαμοθράκης, ἀπέβησαν προστατᾷ τῶν ναυτιλλομένων, καὶ οἱ κατ' ἐξοχὴν βοηθοὶ θεοὶ εἰς τοὺς κινδύνους τῆς θαλασσοπλοίας. Ἡ ἐξοχος δ' αὕτη τιμὴ, κοινὴ οὕτα τῆς μετὰ τῶν Διοσκούρων, συνετέλεσεν ὥστε νὰ ἀφομοιωθῶσιν οὗτοι πρὸς ἐκείνους. Ὅπως δ' ἐκείνους, ἐκάλουν καὶ τούτους: Ἄνακτας, πρίγκηπας, ἥρωας. Ἐπεκαλοῦντο δ' αὐτοὺς εἰς τὰς θυέλλας καὶ ἐπίστευον ὅτι τοὺς ἔβλεπον εἰς τὴν κορυφὴν τῶν ἰστίων, προστατεύοντας τοὺς ναυτιλλομένους.

Τοιουτοτρόπως ἢ λατρεία τῶν Καθείρων, ἐπεβλήθη, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὴν φαντασίαν τῶν διαπλεόντων τὰς ἀγρίας ἐκείνας παραλίας, ἀναδείξασα αὐτοὺς τοὺς κατ' ἐξοχὴν σωτῆρας θεοὺς οὐ καὶ μόνον τοὺς Διοσκούρους ἐπεσκίασαν, ἀλλὰ καὶ μεγάλους θεοὺς, τῶν ὁποίων ἔπλοϊ ὑπηρεταὶ κατ' ἀρχὰς ἐθεωροῦντο.

IV

Γενεαλογία τῶν Καθείρων.

Ἐνῶ ὁ Πίνδαρος δὲν γνωρίζει, εἰ μὴ ἓνα μόνον Κάθειρον, τὸν

ὅποιον τάσσει· εἰς τὰ μυστηριώδη τῆς Λήμνου ὄργια, καὶ τὸν ὅποιον παραδέχεται ὡς τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, πατέρα πάσης φυλῆς, ὁ Αἰσχύλος, ἀναβιβάζει αὐτοὺς εἰς ἀρκετὰ ἀξιοπεριέργον ἀριθμὸν, ἀφοῦ μάλιστα ἀποτελοῦσι καὶ τὸν χορὸν σατυρικοῦ τινος αὐτοῦ δράματος.

Ὁ Ἀκασίλαος ἀποδίδει εἰς αὐτοὺς ὡς πατέρα τὸν Κάμιλλον, προσθέτων ὅτι ἦσαν τρεῖς, μετὰ τῶν νυμφῶν Καθειρίδων. Τὴν αὐτὴν γενεαλογίαν παραδέχεται καὶ ὁ Φερεκύδης, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι κατ' αὐτὸν αἱ Καθειρικαὶ θεότητες κατάγονται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοῦ Ἡραίστου.

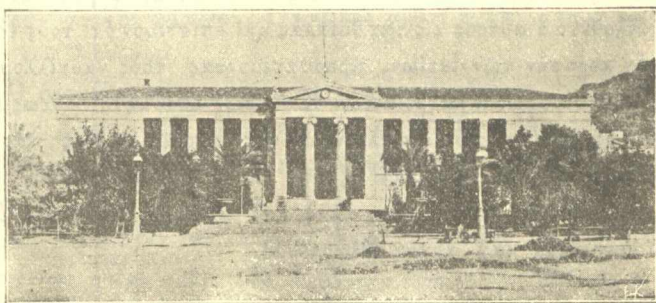
Ἐν τῇ μακροῦ περι αὐτῶν παρεκβάσει, ἣν ποιεῖται ὁ Στράβων, εὐρίσκομεν αὐτοὺς ἠνωμένους μετὰ τῶν Κορυβάντων καὶ Τιτύρων, παρατηρεῖ δὲ ὅτι ὑπὸ πολλῶν συγχέονται μετὰ τῶν θεοτήτων τούτων, παρ' ἄλλων δ' ὅτι θεωροῦνται ὡς γονεῖς των.

Ὁ Ἡρόδοτος συγγέει τὸν Ἑρμῆν, εἰς ὅσα διηγεῖται περὶ Σαμοθράκης, συνδέων τὴν λατρείαν τούτων μετὰ τῶν υἱῶν τοῦ Φθαῖ, τούτέστι τοῦ Αἰγυπτίου Ἡραίστου. Ὁ Καμβύσης λέγει, εἰσελθὼν ἐν τῷ ναῷ τῶν Καθειρῶν, τοῦ ὁποίου ἡ εἰσοδος ἦτο εἰς τοὺς ἱερεῖς μόνον ἐπιτετραμμένη, διέταξε νὰ καύσωσι τὰς εἰκόνας των. Ἐξείκονίζον δ' αὐτοὺς ὑπὸ μορφήν νάνων, ἀναλόγων πρὸς τοὺς ὑπὸ τῶν Φοινικῶν προσαρμολογούμενων εἰς τὴν πρύμναν τῶν πλοίων των.

Ἐκ τοῦ ἀνεκδότου τούτου πολλοὶ τῶν νεωτέρων μυθολόγων ἠθέλησαν νὰ παραστήσωσι τοὺς ἐλληνικοὺς Καθειροὺς προελθόντας ἐκ τῶν Φοινικῶν Καθειρῶν, 8 τὸν ἀριθμὸν υἱῶν τοῦ Sadyk.

(Ἐπεταὶ τὸ τέλος)

ΑΣΙΑΛΕΥΣ Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον

ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΙΤΑΛΙΚΑΙ ΜΕΓΑΦΡΑΣΕΙΣ

ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

(Φιλολογικὴ σημείωσις)

Τὰ ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ ἔτυχον πολλῶν μεταφράσεων. Ὁ ὕμνος εἰς τὴν ἐλευθερίαν μετεφράσθη εἰς τὴν ἰταλικήν, εἰς τὴν γαλλικήν, τὴν ἀγγλικήν καὶ τὴν γερμανικήν. Ἡ *Φαρμακωμένη* εἰς τὴν ἰταλικήν καὶ γαλλικὴν πολλάκις. Καὶ ἄλλα ποιήματα μετεφράσθησαν εἰς ξένας γλώσσας, ἐκυκλοφόρησαν εἰς τὴν Ἑσπερίαν καὶ οὕτω τὸ ὄνομα τοῦ ἐθνικοῦ μας ποιητοῦ ἔγινε γνωστὸν εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ἀλλὰ περὶ τῶν δημοσιευθεισῶν μεταφράσεων θὰ γράψωμεν ἄλλοτε, τώρα θὰ εἰπώμεν ὀλίγας λέξεις περὶ τῶν ἀνεκδότων.

Εὐθύς ὡς ἐτυπώθη ὁ Ὕμνος εἰς τὴν Ἑλευθερίαν ἐν Μεσσολλογίῳ ὑπὸ τοῦ Τρικούπη, ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς ὄλους. Ὁ Γάλλος Julieu ἐδημοσίευσεν μετὰφρασιν γαλλικὴν καὶ ἐπηκολούθησε μίᾳ σειρά μετὰφράσεων. Ὁ Ὕμνος ὑπῆρξεν ἡ ποιητικὴ τροφή δύο γενεῶν τῆς Ἑπτανήσου. Πολλοὶ ἀκόμη τὸν ἐνθυμοῦνται ὀλόκληρον καὶ τὸν ἀποστηθίζουν. Ὅλιγα ποιήματα εἰς τὸν κόσμον ὑπῆρξαν τόσον δημοφιλῆ. Ἐπειδὴ τώρα μὲ τὴν νέαν χαραυγὴν, ἡ ὁποία ἀνατέλλει χαρμόσυνος διὰ τὴν νεοελληνικὴν ποίησιν, ἡ προσοχὴ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν καταγινομένων εἰς τὰ γράμματα ἐστράφη πρὸς τὴν μεγάλην μορφήν τοῦ Σολωμοῦ, ὡς ἱεροφάντου τοῦ Παρνασσοῦ μας, πρέπει νὰ παραδίδῃ εἰς τὴν δημοσιότητα ὅ,τι γνωρίζει καθεὶς σχετικὸν μὲ τὸν βίον ἢ μὲ τὸ ἔργον τοῦ ποιητοῦ.

Ἡμεῖς δημοσιεύομεν τὴν ἀνεκδότον αὐτὴν συμβολῆν.

Δύο ἰταλικαὶ μεταφράσεις τοῦ Ὕμνου εὐρίσκονται λησμονημέναι εἰς Ζάκυνθον. Ἡ μία ἔγινεν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Λούντζη, συγγενοῦς καὶ φίλου τοῦ Σολωμοῦ. Ὁ Λούντζης οὗτος ἦτο ἀνὴρ λόγιος καὶ ποιητῆς· ἔγραφεν ἰταλικὰς ποιήσεις.

Ἡ ἄλλη ἔγινεν ὑπὸ τοῦ Ζακυνθίου ἱατροῦ Ραφτάνη. Ὁ Ραφτάνης οὗτος ἦτο ἀνὴρ πολυμαθῆς καὶ μὲ ποιητικὴν ἔμπνευσιν. Εἶχε σπουδάσει τὴν ἐπιστήμην τοῦ Ἀσκληπιοῦ εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου

εἶχεν ἐμποτισθῆ εἰς τὰ νάματα τῆς ποιήσεως. Ἐγραψεν ὠραίας ἰταλικὰς ποιήσεις. Μετέφρασεν ἰταλιστὶ διάφορα ποιήματα τοῦ Λασκαράτου καὶ τὸν Ὑμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν τοῦ Σολωμοῦ μὲ μεγάλην ἐπιτυχίαν. Αἱ ἀνέκδοτοι αὐταὶ μεταφράσεις σώζονται εἰς τὰς οἰκογενεῖας τῶν μεταφραστῶν ἐν Ζακύνθῳ.

Πρὸ τίνος καιροῦ ὁ λόγιος φίλος κ. Λεωνίδας Ζώης εἰς τὰς σελίδας ἐνὸς παλαιωμένου βιβλίου εὔρε χειρόγραφον περιέχον ἰταλικὰς μεταφράσεις τριῶν ποιημάτων τοῦ Σολωμοῦ. Πρώτη εἶναι ἡ μετάφρασις τοῦ ποιήματος ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἔγραψεν ὁ Σολωμός, ἐν εἶδει ἐπιστολῆς, πρὸς τὸν φίλον του Γεώργιον Ρώσση εἰς Ἀγγλίαν, ὅπως τοῦ ἀναγγεῖλῃ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του. Ἀρχίζει δὲ διὰ τοῦ ἐξῆς τετραστίχου :

*Τοῦ πατέρα σου, διὰν ἔλθης,
δὲν θὰ ἰδῆς παρὰ τὸν τάφο,
εἶμαι ἐμπρὸς του καὶ σοῦ γράφω,
μέρα πρώτη τοῦ Μαγιοῦ.*

Δευτέρα εἶναι ἡ μετάφρασις τοῦ ἐπιγράμματος ἐκείνου εἰς ἓνα παιδάκι νεογέννητο, ὁποῦ ἀπέθανεν ἔπειτα ἀπὸ τὸ θάνατο τῆς μητρὸς του :

*Ἦλθεν ἐδῶ ἀφ' τὰ οὐράνια νὰ δείξῃ τὸ κοράσι,
πόσο εἶν' πειθήδιος ὁ Θεὸς καὶ τί μορφεῖ γὰ πλάση.
Μά σὰν δὲν ἦθε τόσσαν καρδιά νὰ τ' ἀγαπήσῃ,
ἄπλωσε πάλι τὰ φτερά στὰ οὐράνια νὰ γυρίσῃ.*

Ἡ μετάφρασις τούτου, καθὼς καὶ τοῦ προγενεστέρου, δὲν εἶναι ἐπιτυχῆς καὶ διὰ τοῦτο δὲν τὰς δημοσιεύομεν. Ἐχουν μίαν ἀτημέλησιαν τοῦ στίχου καὶ ρυθμικὰς ἑλλείψεις, ἐλαττώματα, τὰ ὁποῖα δὲν δύναται νὰ συγχωρήσῃ ἡ παναρμόνιος ἰταλικὴ ποίησις.

Τρίτη ἔρχεται ἡ μετάφρασις τοῦ ἐπιγράμματος εἰς τὴν ράχην τῶν Ψαρρῶν, ἡ ὁποία εἶναι περισσότερον ἐπιτυχῆς καὶ μέχρι τοῦδε δὲν ἔχει μεταφρασθῆ παρ' οὐδενός

*Di Psarà sulla nevea vetta
passegiando la Gloria soletta,
meditava i sublimi eroi*

e corona sul capo posò
intrecciata di poche erbette
che la mano tiranna lasciò⁽¹⁾.

Θὰ ἦτο ὠραῖον ἔργον ἐὰν εἰς ἓνα τόμον ἐδημοσιεύοντο ὅσαι μεταφράσεις, ἐκδοθεῖσαι καὶ ἀνέκδοτοι, ἔγιναν ὑπὸ διαφόρων, μαζί μὲ βιογραφικὰς περὶ τῶν μεταφραστῶν σημειώσεις.

Τὰ ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ μετεφράσθησαν ὑπὸ ἐξόχων ἀνδρῶν. Ὁ διαπρεπῆς Γάλλος σινολόγος Julieu μετέφρασεν εἰς πεζὸν λόγον γαλλιστὶ τὸν ὕμνον εἰς τὴν ἐλευθερίαν. Ἰταλιστὶ ἐμμέτρως μετέφρασε τὴν Φαρμακωμένην ὁ περιφανῆς Ἰταλὸς τεχνοκρίτης Θωμαζαῖος.

Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Μαρασλῆ ἀντὶ νὰ δημοσιεύῃ, μέσα εἰς τὰ καλά, τόσα ἄχρηστα καὶ περιττὰ βιβλία θὰ ἔκαμνεν ἔργον ἀξιώπαινον ἂν ἐδημοσίευσεν συνηνωμένας ὅλας τὰς μεταφράσεις τοῦ ὕμνου, τῆς Φαρμακωμένης καὶ ἄλλων ποιημάτων τοῦ Σολωμοῦ, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν εἰς διαφόρους γλώσσας· θὰ ἦτο ἓνα ὠραῖον μουσεῖον διὰ τὸν μελετητὴν τοῦ ἑθνικοῦ μας ποιητοῦ. ⁽²⁾

Μαρίνος Σιγοῦρος

(1) Σημ. «Φυλλίδος». Ἡ μετάφρασις αὕτη ὑπολείπεται πολὺ τοῦ πρωτοτύπου, φαίνεται δ' ἡμῖν κατασκευάσμα ἐρασιτέχνου ἀγνοῦντος τὰ ταλικὰ καὶ τὴν ἰταλικὴν ποίησιν. Οὕτως ἐκτὸς τῆς λέξεως δλόμαυρη, ἧτις ἀντιθέτως μεταφράζεται nevea (γράφε nivea) ἧτοι δλόασρη, χιονάτη, καὶ τοῦ στίχου : ποῦ εἶχαν μείνη στήν ἔρημη γῆ, ὅπερ ἀποδίδεται μὲ τὸ πεζύτατον che la mano tiranna lasciò, ὑπάρχουν καὶ δύο χασμωδία ἀσυγχώρητα μεταξύ τῶν λέξεων sublimi-eroi καὶ poche-erbette.

(2) Ὡραιότατον ἔργον τοιοῦτου εἶδους ἔχουν οἱ Ἰταλοί, τὸ ὑποδεικνύομεν, ὅπως τὸ ἔχουν ὑπ' ὄψιν των οἱ ἐκδόται μας, ὅταν σκεφθοῦν ν' ἀφήσουν τὰς πενταλέπτους ἐκδόσεις τῶν ἀνουσιῶν μυθιστορημάτων τοῦ Δε-Τεραῖγ καὶ τὰ στρέψουν τὰ βλέμματά των πρὸς ἐκδόσεις σοβαρὰς καὶ ὠφελίμους, περιποιούσας τιμὴν εἰς αὐτοὺς καὶ τὸ ἔθνος. Ventisette traduzioni in varie lingue del Cinque Maggio di Alessandro Manzoni, raccolte da C. A. Meschia. Foligno 1883.

M. E. Σ.

Παλαιοὶ καὶ νέοι.

Οἱ βετεράνοι τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας ἔχουν κηρύξη τὸν πόλεμον πρὸς ἡμᾶς. Καὶ μᾶς ἀρνοῦνται καὶ τοὺς ἀρνούμεθα μὲ περισσότερον ἡμεῖς πεῖσμα. Σχεδὸν ὄχι μὲ τὴν περιφρονοῦσαν κάθε λειψοασυλλέκτην ἱερὰν ὀργήν. Εἰς τὸν νοῦν τῶν νοημονεστέρων μᾶς δὲν ἀνθίζει κανὸν οὔτε ἡ περιφρόνησις πρὸς τοὺς ψευδεῖς αὐτοὺς βετεράνους, οἱ ὅποιοι, ἀφοῦ ἐπὶ τέλους δὲν ἐπολέμησαν εἰς καμμίαν ῥωμαϊκὴν ἢ ῥωμαϊκὴν λεγεῶνα δὲν ἀξίζει νὰ λέγονται βετεράνοι. Δὲν ἀνθίζει οὔτε ἡ περιφρόνησις. Τοὺς ἔχουν ξεχάσῃ. Καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ φιλολογικὰ τῶν ἰωδιλαῖα παρὰ διὰ τῆς στρατολογίσεως ῥητόρων καὶ προπινόντων καὶ ἐγκαθέτων ποῦ θὰ τοὺς χειροκροτοῦν, — ἀπὸ τὰς τριόδους.

Εἰς ἀντεκδίκησιν οἱ παλαιοὶ γαμίζουσι κάθε φυλλάδα καὶ διαμψιδοποιοῦν σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν τὰς σελίδας τῶν φυλλάδων, αἱ ὁποῖαι εἶνε τρόπον τινὰ π ἄ τ ρ ι ο ν ἔ δ α φ ο ς δι' αὐτοὺς. Καὶ τοιοῦτοτρόπως actualité φιλολογικὴ λείπει καὶ θὰ λείπῃ ἐφ' ὅσον τὰ φιλολογικὰ ἦθη μᾶς μένουσι ἀνημέρωτα κ' ἐφ' ὅσον οἱ βετεράνοι δὲν ἀλλάξουσι τακτικῶν.

Ὁ μακαρίτης Ῥοῖδης δὲν κατεδέχθη νὰ ὀμιλήσῃ ποτὲ διὰ τὸν κ. Παλαμᾶν, διότι αἱ ἀφελεῖς θεωρίαι τοῦ ἐνόμισον, πῶς κάθε παραγωγικότης ἐκοιμήθη, κοιμηθέντος τοῦ Βαλαωρίτη τὸν ὕπνον τὸν μὀρσιμον. Ὁ κ. Βερναρδάκης, ὁ ὅποιος εἶνε ἀληθινὸς κ' ἐντιμος βετεράνος πόσον εἶνε ἀνεκτικώτερος ἀπέναντί μᾶς; Μῆπως καὶ ὁ κ. Παλαμᾶς βλέπει μὲ καλὸ μάτι τὰς τάσεις μᾶς πρὸς χειραφετήσιν γλωσσικὴν, κ' ἐμᾶς ἐπομένως; Εἶνε βέβαια ἀμωρτία νὰ βάλω δίπλα εἰς τὸν Παλαμᾶν καὶ τὸν Βερναρδάκην τὸν κ. Βλάχον, διότι αἱ φιλολογικαὶ δάφναι δὲν ἔχουν κανὸν ἄρωμα πλέον, ἐνῶ ἀντιθέτως ὄζουσι κακὰ πολὺ κακὰ. Ἀλλὰ βετεράνος εἶνε καὶ ποῦ νὰ μᾶς ἐπιτρέψῃ ζωὴν ἡμῶν τῶν γλωσσικόνων μιγάδων, ἀφοῦ τὸ φιλολογικὸν τοῦ σμιγάδι τὸ ἀπὸ κριθάλευρον καὶ ἀλεῦρι ἡμπορεῖ καὶ μουχλιασμένον ἀκόμη νὰ θρέψῃ τὰς κουραμανοφάγους ὀρδὰς τῶν φιλαναγνωστῶν καὶ φιλομαθῶν;

Θὰ ἐσυμβούλευα καὶ τοὺς βετεράνους καὶ τοὺς νεοσυλλέκτους, ἂν μοῦ τὸ ἐπέτρεπαν, ν' ἀφήσουν τὰς φιλολογικὰς μικροφιλονικίας τῶν καὶ νὰ ἐπιτρέψουσι, κατόπιν τίνος συμβολαίου δὲν ἤξεύρω, τὴν φιλολογικὴν κοινωνίαν κ' ἐπικοινωνίαν. Ἄς πειθοῦν ὅτι χρειάζονται διὰ τὴν ὑπαρξιν ἁρμογίας, διὰ τὴν γέννησιν μᾶλλον, αἱ ἀντιθέσεις. Καὶ τοῦτο εἰρωνικὴ συμβουλή δὲν εἶνε . . .

Ἄλλ' οἱ νεοσύλλεκτοι ποῦ ἐθελοντικοὶ προσέρχονται εἰς τὰς τάξεις ἢ τὰς ὀρδὰς τῆς τέχνης καὶ ἀτεχνίας, λογοτεχνίας καὶ τεχνολογίας, δὲν ὄφειλαν νὰ φανοῦν ἢ περισσότερον μακρόθυμοι ἢ περισσότερον ὀλέθριοι πρὸς τοὺς ψευδοβετεράνους, ἢ πρὸς τοὺς πραγματικούς βετεράνους; Ἄλλ' ἔμετναν ἐν τῷ μέσῳ καβαλικεύοντες τὴν

μετριότητα ἢ τὸ μηδὲν στιχορραφοῦντες ἡχηρότητα καὶ ἀντικαθίστωντες τὰ ῥωμαντικὰ θαυμαστικὰ τοῦ Ἀχιλλέως Παράσχου μὲ τ' ἀποσιωπητικὰ τῶν ψευδωνύμων Πετροβασιλικοῦ καὶ Πορφύρα — τῶν συμβολικῶν μᾶς στιχοκρατόρων γεννημένων ἴσως διὰ ν' ἀνακαλύπτουσι μουσικοειδεῖς φρασεολογίας μὲ ἀχνοὺς καὶ σύννεφα μοναχὰ καὶ ὅτι τὸ ἄ ν τ ρ ο ν ὀμοιοκαταληκτεῖ μὲ τὸ σημάντων καὶ ὅτι ἡ ῥίμ' αὐτὴ εἶνε μουσικὸν εἶδος τῶν φράσεων τοὺς ἂν μετὰ τὸ σημάντων προστεθοῦν τρι' ἀποσιωπητικὰ . . . Οἱ λογοτέχνη καὶ λογομάγειροι, οἱ ὅποιοι διὰ τοῦ κ. Νιρβάνα εἰς τὰ Παναθήναια μοῦ ἐζήτησαν τὰς «κλεῖδας» καὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωκα καὶ ταύτας καὶ τὰς κλεῖδας τοῦ «Παραδείσου» καὶ τῆς «Νιρβάνας» διὰ νὰ μακαριωθοῦν κάποτε . . ., θὰ θυμώσουσι μὲ ὅσα λέγω.

Ἄλλὰ τί πρὸς τοῦτο; Θὰ ἦθελα τοὺς νεοσυλλέκτους ν' ἀγαπήσουν περισσότερον τὴν νεότητά τοὺς ὀλιγώτερον τὴν στιχορραφίαν, τὴν μωροπεριπάθειαν, τὸ κόρτε καὶ τὸν διλεταντισμὸν καὶ πολὺ ὀλιγώτερον τὸ γλωσσικὸν ζήτημα. Καὶ κατὰ γῆς ὄριπτοντες τοὺς κόκκινους σκούφους νὰ κάμουν ἐπανάστασιν μὲ καπέλλα ψηλά, μὲ φράκα καὶ μὲ γαντία Louis quatorze — ὁ νοῶν νοεῖτω. Νὰ μισήσουν τὸ γλωσσικὸν ζήτημα καὶ ν' ἀγαπήσουν τὴν γλῶσσαν, νὰ μισήσουν τοὺς ψευδοβετεράνους καὶ νὰ δικαιώσουσι — ὅσον ἀξίζει βέβαια — μόνον τοὺς ἀληθινούς τοιοῦτους τὸν Δημήτριον Βερναρδάκην τὸν Κωστήν Παλαμᾶν λ.χ. Καὶ ἔως τὴν ἡμέραν ἐκεῖνην νὰ πενηθοροῦν καὶ νὰ προαλειφῶντ' ἐναλλάξ.

Ἄριστοτέλης Καμπάνης

Ὁ πολῦτιμος φίλος καὶ συνεργάτης μᾶς κ. Καμπάνης μᾶς ἀπέστειλε τὰς κάτωθι ἐπιστολάς, τὰς ὁποίας εὐχαρίστως δημοσιεύομεν μὲ τὴν σημειώσιν μάλιστα, ὅτι αἱ στίλαι τῆς «Φυλλίδος» εἶναι πάντοτε ἀνοικταὶ διὰ καλλιτεχνικὰς καὶ φιλολογικὰς συζητήσεις. Διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν αὐτὴν συζητήσιν ἐπιφυσασσόμεθα νὰ δημοσιεύσωμεν καὶ τὴν προτομὴν τοῦ ἐθνικοῦ μᾶς ποιητοῦ τὴν φιλοτεχνηθεῖσαν ἀπὸ τὸν κ. Θωμόπουλον μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι διδομεν κάποια ὠθησιν εἰς τὸ ν' ἀναγνωρισθῇ ὁ «Θεῖος Σολωμός», ὅπως τὸν ἐκάλεε ὁ κριτικὸς Καμερίνης.

Φίλε κ. Διευθυντά,

Ὁ κ. Θωμόπουλος εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μοῦ στείλῃ, κατόπιν ὅσων ἐγραψα περὶ τοῦ ἔργου, εἰς τὴν «Φυλλίδα» τὴν ἐξῆς ἰδιωτικὴν ἐπιστολήν, τὴν ὁποῖαν εἰμπορεῖς νὰ δημοσιεύσῃς ἂν θέλῃς. Ἐπιφυσάσσομαι ν' ἀπαντήσω εἰς τὸ ἐπόμενον φύλλον ἂν εἶνε δυνατὴ ἢ παράτασις τῆς συζητήσεως εἰς τὸν στενὸν χῶρον τῆς «Φυλλίδος».

Α. Καμπάνης

Φίλε Καμπάνη

Μετ' ἀπορίας ἀνέγνωσα εἰς τὴν «Φυλλίδα τοῦ Σεβρίου» τὴν κρίσιν σου διὰ τὴν προτομὴν τοῦ Σολωμοῦ, τὴν ὁποῖαν ἐξετέλεσα, ὅπως τὴν ὑποβάλλω εἰς τὸν διαγωνισμὸν τῶν «Παναθηναίων».

Βεβαίως δὲν ἠθελα νὰ ὑποβληθῶ εἰς μίαν ἰδιωτικὴν κρίσιν τοῦ τοῦ ἔργον κριθῆ ἀπὸ τοὺς ἀρμοδίους. Ἄφου ὅμως τόσο ἐδιάσθης νὰ ἐκφέρῃς τὴν γνώμην σου ἀναγκάζομαι νὰ σοῦ ἐξηγήσω μερικὰς ἀνακριθείας, τὰς ὁποίας δὲν ἠδυνήθης νὰ διδῃς εἰς ἓνα ἔργον, τὸ ὁποῖον καὶ σὺ ὁ ἴδιος ὁμολογεῖς ὡς σταθερῶς τεχνικόν. Ἐν τούτοις τὸ «ὅτι ἐπλάσεν ὁ κ. Θωμόπουλος εἶνε ἓνας ἄνθρωπος, οὐσιωδῶς ἄνθρωπος, εἶνε κἀτι ἄρτιον».

Ἡ πρώτη προσοχὴ τοῦ τεχνίτου βεβαίως προκειμένου νὰ πλάσῃ (καὶ ὄχι νὰ ζωγραφίσῃ) προσωπογραφίαν, εἶνε νὰ περισυλλέξῃ τὰ κατὰλληλα πλαστικά στοιχεῖα ἀπὸ ὅτι σώζεται εἰς τὴν ἀνάμνησιν καὶ εἰς τὴν παράδοσιν τῶν συγχρόνων του.

Ἄπὸ τὸ ὑλικόν αὐτὸ γύρω εἰς τὴν μορφήν τοῦ Σολωμοῦ ἔπρεπε νὰ πλάσῃ ὁ τεχνίτης κἀτι τι ἄρτιον «Ἐναν ἄνθρωπον - οὐσιωδῶς ἄνθρωπον». Καὶ ὡς ὁμολογεῖς αὐτό, τὸ βλέπεις εἰς τὸ ἔργον μου. Κυρίως ὅμως ἔπρεπε ταυτοχρόνως νὰ πλάσῃ καὶ τὸν ποιητὴν, χάριν τοῦ ὁποίου ἡ νεωτέρα γενεὰ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην τῆς ἀνεγέρσεως τῆς προτομῆς.

Καὶ εἰς αὐτὸ ὅμως τὸ σημεῖον ὁμολογεῖς, ὅτι ἀπέδωσα «περισσότερον τὸν ποιητὴν». Πῶς συμβιδάζεται νὰ εἶνε ὅπως ὅπως Σολωμός, ἀφου κατὰ τὴν ἀντίληψίν σου εἶνε οὐσιωδῶς ἄνθρωπος καὶ περισσότερον ποιητής; Τότε μόνον θὰ εἶχες δίκαιον, ὅταν ἐσὺ μὲν ἐγνωρίζεις προσωπικῶς τὸν ποιητὴν ἐγὼ δὲ τὸν ἐξετέλουν ἀπὸ τὰς γνωστὰς φωτογραφίας. Ἐλλ' οὔτε ἐγὼ οὔτε σὺ εἶδομεν ποτὲ τὸν ζῶντα Σολωμόν διὰ νὰ συγκρίνωμεν τὸ ἔργον μὲ τὸ ζῶν πρότυπον. Περισσότερον ἀκόμη μὲ ἐξέπληξεν ἡ σύγκρισις, τὴν ἴοποιάν κάνεις μὲ τὰ πορτραῖτα τῶν διαφόρων κριτικῶν τοῦ Σολωμοῦ. Ἐκεῖνοι ἴσως νὰ ἐζήτησαν ἐκ τοῦ πνευματικοῦ του ἔργου νὰ περιγράψουν τὸν ἄνθρωπον, ἐν ᾧ ἐγὼ ἐζήτησα νὰ πλάσῃ τὸν Ποιητὴν — Σολωμόν ἀπὸ τὰ πραγματικά δοκουμένα τῆς μορφῆς του, τὰ ὁποῖα σώζονται. Πόσον προσήγησα εἰς τὴν ιδέαν ἄλλοι θὰ κρίνουν. Ἐγὼ ὅμως πλάττων τὸν Σολωμόν, ἀπέβλεψα νὰ δώσω κἀτι τι στερεὸν καὶ διαρκὲς εἰς τοὺς μεταγενεστέρους.

Ἰδικός σου
Θωμᾶς Θωμόπουλος

Ἄπὸ τὸν «Τύπον» τοῦ Βόλου παραλαμβάνομεν τὸ ἐξῆς: Κατὰ τοὺς ἱππικούς ἀγῶνας τῆς Λαρίσσης κἀποιοι ἐπαρουσιάσθη πρὸ τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Διαδόχου καὶ ἠθέλησε νὰ μεταχειρισθῆ ἐν τῇ ὀμιλίᾳ του τὴν καθαρεύουσαν, ἀλλ' ἐδυσκολεύετο ὁ ἄνθρωπος. Τὴν δυσκολίαν ταύτην ἀντιλήψθεις ὁ Διαδόχος τῷ λέγει:

— Μίλα σὲ παρακαλῶ τῇ γλώσσᾳ μας.

Κατόπιν τῆς τοιαύτης ἐνθαρρύνσεως ὁ παρουσιασθεὶς ἤρχισε νὰ μεταχειρίζεται τὴν καθομιλουμένην, εἰς ταύτην δὲ καὶ διεξήχθη ὁλόκληρος ἡ συνδιάλεξις.

Ὁ γλύπτης Γκίνσπουργ ἐπεσκέφθη ἐσχάτως τὸν Τολστόν, ὅστις ὀμιλῶν περὶ πολέμου εἶπε «Δὲν ἐννοῶ πῶς ἄνθρωποι δύνανται νὰ ἐνδιαφέρονται διὰ τοιαῦτα αἵσχη. Σήμερον ἀναγινώσκει τις ὅτι χιλιάδες Ἰαπῶνων ἐφονεύθησαν, αὔριον ὅτι ἐφονεύθησαν χιλιάδες Ρώσων. Δὲν εἶνε αἵσχος!»